

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Syndrom CAN a policejní výslech

The CAN syndrome and police interrogation

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Barbora Petráš Kampová

Autor:

Tereza Kolaříková

Praha 2022

Poděkování

Srdečně bych ráda poděkovala paní Mgr. Barboře Petráš Kampové za její cenné rady, milý přístup a pomoc při realizaci mé bakalářské práce.

Také nesmím opomenout poděkování mým nejbližším, hlavní poděkování patří mé rodině a přátelům, kteří mě podporovali během celého mého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci Syndrom CAN a policejní výslech vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 8. 2022

Tereza Kolaříková

.....

Anotace

Cílem práce je poukázat na složitost a závažnost problematiky syndromu CAN, se zřetelem k rizikům dalšího negativního dopadu na dítě v souvislosti s vedením výslechu. Práce je koncipována jako teoretická. Obsahuje sedm hlavních kapitol. Podána je definice syndromu CAN, současný přístup k této problematice jak v oblasti legislativy, tak i pomoci v sociální práci a dalších oborech. Detailně jsou charakterizovány jednotlivé formy syndromu CAN. Uvedena je role dítěte jako zvláště zranitelné oběti v trestním řízení, které se zabývá násilím proti dítěti. Poukázáno je na práva zvláště zranitelné oblasti. Práce také přibližuje zvláštnosti vedení výslechu u dětí, které byly týrány, zanedbávány nebo i sexuálně zneužívány. Tyto zvláštnosti se pojí zejména s ochranou při výslechu, množstvím a formou dostupné pomoci, užíváním speciálních výslechových místností a v případě sexuálního zneužívání také anatomických panenek Jája a Pája. Součástí práce je také popis hlavních aktérů pomoci obětem syndromu CAN, kterými jsou především Policie České republiky a orgán sociálně-právní ochrany dětí. Stručně je též nastíněno, jaké další subjekty bývají do řešení syndromu CAN zapojeny.

Klíčová slova: dítě, orgán sociálně-právní ochrany dětí, Policie České republiky, psychické týrání, rodič, sexuální zneužívání, speciální výslechová místnost, syndrom CAN, tělesné týrání, výslech.

Annotation

The aim of the thesis is to point out the complexity and seriousness of the problem of CAN syndrome, taking into account the risks of further negative impact on the child in connection with conducting the interrogation. The work is conceived as theoretical. It contains seven main chapters. The definition of the CAN syndrome is given, as well as the current approach to this issue both in the area of legislation, as well as assistance in social work and other fields. Individual forms of CAN syndrome are characterized in detail. The role of the child as a particularly vulnerable victim in criminal proceedings dealing with violence against children is presented. The rights of particularly vulnerable areas are pointed out. The work also brings to light the particularities of interviewing children who have been abused, neglected or even sexually abused. These particularities are mainly related to protection during interrogation, the amount and form of help available, the use of special interrogation rooms and in the case of sexual abuse, also the anatomical dolls of Jája and

Pája. Part of the work is also a description of the main actors helping victims of CAN syndrome, which are mainly the Police of the Czech Republic and the body for the social and legal protection of children. It is also briefly outlined which other subjects are usually involved in solving the CAN syndrome.

Keywords: child, social-legal protection of children, Police of the Czech Republic, psychological abuse, parent, sexual abuse, special interrogation room, CAN syndrome, physical abuse, interrogation.

Obsah

ÚVOD	7
1 DEFINICE SYNDROMU CAN	8
2 FORMY SYNDROMU CAN	10
2.1 FYZICKÉ TÝRÁNÍ	11
2.2 PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ.....	13
2.3 SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	14
2.4 ZANEDBÁVÁNÍ	16
2.5 ZVLÁŠTNÍ FORMY TÝRÁNÍ.....	17
3 VYMEZENÍ DŮLEŽITÝCH POJMŮ	20
3.1 DÍTĚ A MLADISTVÝ	20
3.2 ODLIŠNÉ DOPADY CAN DLE VĚKU.....	21
3.3 PACHATEL A OBĚŤ.....	23
3.4 VIKTIMIZACE	25
4 PRÁVNÍ ÚPRAVA	27
4.1 ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ	27
4.2 TRESTNÍ ZÁKONÍK.....	29
4.3 OBČANSKÝ ZÁKONÍK	30
5 VÝSLECH	34
5.1 OBECNÉ VYMEZENÍ VÝSLECHU	34
5.2 VÝSLECH Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA	36
5.3 VÝSLECH Z POHLEDU KRIMINALISTIKY	38
5.4 VÝSLECH Z POHLEDU PSYCHOLOGIE	39
6 VÝSLECH DĚTÍ	42
6.1 POUČENÍ DĚTÍ	42
6.2 VÝSLECH DÍTĚTE MLADŠÍHO PATNÁCTI LET	44
6.3 VÝSLECH MLADISTVÉHO	45
6.4 PROSTORY PRO VÝSLECH DÍTĚTE	47
6.5 SPECIÁLNÍ VÝSLECHOVÁ MÍSTNOST	48
7 ORGANIZACE ŘEŠÍCÍ SYNDROM CAN	52
7.1 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	52
7.2 OSPOD.....	53
7.3 DALŠÍ FORMY SOCIÁLNÍ POMOCI	56
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
PŘÍLOHY	71

ÚVOD

Od začátku 20. století lze sledovat tzv. obrat k dítěti. Potřeby a zájmy dítěte se dostaly do centra pozornosti pedagogů, učitelů, sociálních pracovníků, politiků. Postupně vznikaly důležité dokumenty, jako např. Úmluva o právech dítěte. Pochopitelně ne všude ve světě se dětem daří dobře. V zemích globálního Jihu umírají děti hladem, nebo na nemoci, které již byly ve vyspělých státech vymýceny. Ovšem i v moderních vyspělých státech děti umírají, a to nejen na úrazy a nemoci, ale také v důsledku nevhodného zacházení ze strany jejich vychovatelů. Rodič, který by měl své dítě nejvíce milovat a chránit, v některých případech dokáže na svém dítěti páchat hrůzné činy, ne zcela výjimečně vedoucí i k usmrcení dítěte. Jiné případy nevhodného zacházení s dětmi nejsou tak dramatické, což ovšem neznamená, že na dítěti nezanechají celoživotní následky. Ponižování dítěte, kruté fyzické tresty, nebo dokonce používání dítěte jako nástroj k vlastnímu sexuálnímu uspokojení, to vše se děje za zdmi bytů a domů všude ve světě, včetně České republiky.

Z důvodu stále velké aktuálnosti tématu a ze zájmu o danou problematiku je v práci věnována pozornost problematice syndromu CAN, tedy tématu týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte. Cílem práce je poukázat na složitost a závažnost problematiky syndromu CAN, se zřetelem k rizikům dalšího negativního dopadu na dítě v souvislosti s vedením výslechu.

Práce je koncipována jako teoretická. Obsahuje sedm hlavních kapitol. Nejprve je podáno vymezení syndromu CAN, včetně toho, jak se tento koncept postupně historicky vyvíjel a jak je na něj nahlíženo v současné době. Dále jsou detailně popsány formy syndromu CAN, včetně tzv. zvláštních forem týrání. Přiblíženo je též, jak je téma ochrany dětí před syndromem CAN reflektováno v platné české právní úpravě, včetně postihů za toto jednání.

Ve druhé pomyslné části práce, zastoupené kapitolou pátou a šestou, je pojednáno o výslechu dětí, které se staly obětí týrání, zneužívání nebo zanedbávání ze strany druhé osoby. Jak je v této části práce zdůrazněno, vedení výslechu dětských obětí syndromu CAN musí respektovat legislativně definované zákonitosti, ale též psychologické zásady. Cílem je, aby dítě neutrpělo v souvislosti s vyšetřováním případu další újmu, která jej může zasáhnout ještě závažněji než to, čeho se na něj dopustili nejčastěji jeho nejbližší. Popsány jsou některé zvláštnosti vedení výslechu těchto tzv. zvlášť zranitelných obětí, včetně využívání speciálních výslechových místností. V poslední kapitole je pojednáno o formách pomoci obětem syndromu CAN. Hlavní uvedené poznatky jsou shrnuty v závěru práce.

1 DEFINICE SYNDROMU CAN

Syndrom CAN (anglicky Child Abuse and Neglect) je zkratkou pro syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jedná se o „*soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, obzvláště v rodině*“.¹ Tuto definici lze ovšem vnímat jako velmi širokou a málo vypovídající o tom, co je obsahem syndromu CAN. Za vhodnější lze považovat vymezení Dunovského, Dytrycha, Matějčka a kol., dle kterých „*za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte a popřípadě způsobuje jeho smrt.*“² Doplnit lze i další definici, která více akcentuje jednotlivé formy násilí vůči dítěti a dle které je CAN „*tělesné, psychické (emocionální) či sexuální poškození dítěte, které je výsledkem nenáhodného zásahu či zacházení s dítětem a jehož nejvyhraněnější podobou je usmrcení dítěte*“.³ Nutno ovšem doplnit, že v České republice (dále též jako ČR) neexistuje závazná definice syndromu CAN, což může být problematické jak pro různé výkaznictví (statistiky), tak i z hlediska identifikace nevhodného chování vůči dítěti.⁴

Lze tedy shrnout, že je syndrom CAN termínem, který zahrnuje různé formy násilí na dítěti. Dopouští se jej nejen blízcí, ale např. i vychovatelé. Jak bude dále v textu uvedeno, právě skutečnost, že dítěti ubližuje někdo blízký, vede mnohdy k velmi negativním dopadům na dítě, které mohou přetrvávat u jedince po celý život. Diskutabilní je nevědomé násilné jednání, o němž se zmiňují ve své definici Dunovský, Dytrych, Matějček a kol. Jak však uvádí Dilip, v praxi mohou nastávat případy, kdy se jedinec, a to i rodič, dopustí chování, jehož důsledky lze klasifikovat jako syndrom CAN, ovšem dotyčný si neuvědomuje závažnost svého chování. Může se jednat o osoby se sníženým intelektem, ale i velmi inteligentní rodiče, kteří ve snaze zajistit disciplínu svého dítěte volí ve své výchově prvky,

¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2015, s. 35. ISBN 978-80-247-5309-6.

² DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 25. ISBN 80-7169-192-5.

³ Malá, Raboch a Sovák (1995, In PUGNEROVÁ, Michaela. *Týrané a zneužívané dítě*. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 94. ISBN 978-80-247-5452-9).

⁴ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada, 2022, s. 86-89. ISBN 978-80-271-1338-5.

kteře jsou ve skutečnosti týráním dítěte. Velkou měrou je dle autorky příčinou tohoto jednání neznalost problematiky syndromu CAN. Proto je také nezbytná větší osvěta.⁵

Za pozornost stojí, že zatímco v českém prostředí se stále preferuje užívání pojmu CAN či syndrom CAN, v zahraničí je patrný posun, kdy je upřednostňován pojem „*child maltreatment*“, tedy nevhodné zacházení s dětmi či ohrožování nebo poškozování dětí, případně je volen termín „*child violence*“, tj. násilí na dětech. Jedná se o důsledek rozšířeného stavu poznání v dané problematice.⁶

Původně byl syndrom CAN spojen s fyzickým týráním dětí. Klíčová byla práce amerického pediatra Kempeho a jeho kolegů z roku 1962, který vypožoroval z rentgenových záznamů shromážděných na jeho pracovišti, že mnoho dětí utrpělo zranění, která jsou netypická či neodpovídají tomu, jak byla v souvislosti s vyšetřením rodiči či jinými vychovateli vysvětlena. Vytvořil tedy první koncept syndromu CAN, pro který užil termín syndrom bitého dítěte. Konstatoval, že se tato zranění dějí dětem v důsledku úmyslného konání rodičů, případně z nedbalosti, ke které by ovšem nedošlo, kdyby rodiče řádně plnili své rodičovské povinnosti a na dítě dohlíželi, chránili jej. Teprve postupně se k tomuto konceptu přidávaly jednotlivé formy syndromu CAN (psychické týrání, sexuální apod.). O rok později další pediatr, V. J. Fontana, publikoval článek, v němž rozlišil fyzické zanedbávání a týrání. Zdůraznil, že je zapotřebí, aby se této problematice věnovalo více pozornosti, a to zejména odborníky, ve smyslu propojení zdravotnické péče se službami sociálně-právní ochrany dětí. V důsledku toho začaly být v USA, ale i dalších zemích, přijímány patričné zákony na ochranu dětí, týkající se ohlašovací povinnosti apod.⁷

Další vědecká bádání v této oblasti i změny v legislativě zejména v posledních dvou desetiletích vedla k tomu, že je na syndrom CAN nahlíženo jako na jednotlivý fenomén, který může mít různé projevy. Příčiny násilí na dětech jsou různé. Nicméně skutečností je, že je dítě tímto zacházením traumatizováno, což je v poslední době značně akcentováno a projevuje se tedy mimo jiné i tím, že je preferováno pojetí syndromu CAN jako široké kategorie ohrožování a poškozování dítěte (*maltreatment*).⁸

⁵ DILIP, Mina. *What Parental Abuse Can Do To A Child*. [online] © 2022 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.parentcircle.com/parental-abuse-can-do-to-a-child/article>

⁶ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v letech*. Praha: Grada, 2022, s. 85. ISBN 978-80-271-1338-5.

⁷ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada, 2016, s. 22-23. ISBN 978-80-247-5695-0.

⁸ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v letech*. Praha: Grada, 2022, s. 84-85. ISBN 978-80-271-1338-5.

2 FORMY SYNDROMU CAN

Přestože tedy v poslední době dochází k určitému odklonu k rozlišování jednotlivých forem syndromu CAN, ve smyslu většího zdůrazňování dopadu násilí na dítě či poukázání na to, že se v praxi často různé formy syndromu CAN kombinují (rodič může dítě fyzicky týrat, s čímž se většinou pojí i psychické týrání, mnohdy i zanedbávání dítěte apod.), stále jsou sledovány a statisticky vyhodnocovány jednotlivé formy CAN, viz tabulka 1.

Tabulka 1 Četnost hlavních forem syndromu CAN v letech 2010-2019 v ČR

Rok	Fyzické týrání	Psychické týrání	Sexuální zneužívání	Zanedbávání	Celkem
2010 ⁹	677	826	824	3460	5787
2011	738	953	848	4103	6642
2012	836	952	868	4869	7525
2013	859	1067	938	4663	7527
2014	787	1171	1036	5484	8478
2015	686	1068	817	6862	9433
2016	626	987	869	6934	9416
2017	635	909	857	6528	8929
2018	531	966	873	6808	9178
2019	573	897	873	6910	9253

Zdroj: Pemová a Ptáček⁹

Jak je z tabulky 1 patrné, počty případů násilí na dětech stále narůstají a v rozmezí let 2010-2019 se v ČR jedná téměř o dvojnásobný počet, přičemž převažuje zanedbávání dětí. Jak uvádí Dunovský, celosvětově je odhadována incidence syndromu CAN v míře 1-2 %, ovšem počet bude mnohem vyšší, odhady se pohybují mezi 10-60 % všech dětí.¹⁰ Weiss konstatuje, že nárůst počtu případů řazených k syndromu CAN není patrně dán zvýšeným výskytem tohoto jednání, ale změnou legislativy a společenskými změnami. Veřejnost je s touto problematikou více obeznámena, případy jsou tak častěji hlášeny.¹¹ Nemění se však fakt, že jsou pachateli nejčastěji nejbližší dítěte. To vede k tomu, že je následně tato zkušenost pro dítě zvlášť traumatizující, neboť ti, kteří by měli primárně zajistit dítěti bezpečí a ochranu, v této roli selhali a dopustili se na dítěti závažného poškození. Syndrom CAN, resp. všechny jeho formy, jsou závažným společenským problémem, ovšem nejzávažnější dopad mají tyto činy na dítě, které se stalo obětí zneužívání nebo zanedbávání.

⁹ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada, 2022, s. 89. ISBN 978-80-271-1338-5.

¹⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005, s. 20. ISBN 80-247-1201-6.

¹¹ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005, s. 26. ISBN 80-247-0929-5.

Dítěti se dostává hrubého a ponižujícího zacházení. Následky si většinou nese po celý život, a to v rovině tělesné, psychické, sociální. Svět pro něj nepředstavuje bezpečné místo. Narušeno je jeho sebepojetí. Děti, které zažily násilí vůči své osobě či zanedbávání, mívají problémy ve vztazích, mohou se hůře uplatňovat v životě.¹² Jak uvádějí Pešová a Šamalík: „*Událost nejde zapomenout, jde se s ní pouze vyrovnat*“.¹³

Dále v textu jsou blíže jednotlivé formy syndromu CAN popsány, včetně zvláštních forem, kterým je věnována pozornost v kapitole 2.5. I když jsou tyto dílčí formy syndromu CAN popsány odděleně, platí, že se v mnoha případech objevuje více forem souběžně. Dle Dunovského se až ve třetině případů jedná o sexuální zneužívání.¹⁴ Pemová a Ptáček podávají aktuální data výskytu jednotlivých forem syndromu CAN, a to i ve srovnání s daty z jiných států. Konstatují, že oproti zahraničí se v České republice vyskytuje ve větší míře ve statistikách (jedná se o statistiky MPSV, tj. ministerstva práce a sociálních věcí) počet fyzicky týraných dětí, naopak je výrazně vyšší počet dětí sexuálně zneužívaných. Autoři tuto skutečnost vysvětlují snazší identifikací sexuálního zneužití, v případě fyzického týrání je naopak v České republice nejednotně chápáno, co je to fyzické týrání. U zanedbávání nejsou rozlišovány jednotlivé formy, jako je tomu např. v Norsku, kde rozlišují 18 kategorií potřeb dítěte, dle toho pak typ zanedbávání. Česká data nelze podrobit větší analýze, neboť absentují údaje o metodice užívané ze strany MPSV při statistickém zpracování dat o syndromu CAN.¹⁵

2.1 Fyzické týrání

Fyzické (tělesné) týrání je formou syndromu CAN, která je nejvíce v odborné literatuře popsána.¹⁶ Jedná se o tělesné ubližování dítěti, přičemž k fyzickému týrání lze přiřadit také nezabránění tomuto jednání.¹⁷

¹² PRESSLEROVÁ, Pavla. Syndrom CAN. *Šance dětem*. [online] 2012 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>

¹³ PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006, s. 117. ISBN 80-247-1216-4.

¹⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005, s. 20. ISBN 80-247-1201-6.

¹⁵ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada, 2022, s. 91. ISBN 978-80-271-1338-5.

¹⁶ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁷ ČLENOVÉ PRACOVNÍ SKUPINY TVOŘENÉ PRACOVNÍKY ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí*. [online] 2020, s. 9 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf>

V základní rovině se fyzické týrání dělí na aktivní a pasivní. K fyzickému týrání aktivní formou patří všechny činy fyzického násilí na dítěti. Řadí se k němu také např. záměrné opomenutí péče o poraněné dítě, které vyústí ve smrt dítěte. V rámci aktivní formy fyzického týrání se následně rozlišují dvě podskupiny násilí na dítěti, kterými jsou fyzické týrání s následným poraněním a fyzické týrání bez známek následného poranění. Příkladem z první skupiny je např. bití rukou nebo předmětem, kousání, řezání, popálení, svazování končetin. Ve druhé skupině se jedná o dušení, otravu apod. Poranění mohou být otevřená (rány na hlavě, nitrooční krvácení, bolest při močení, fraktury, popáleniny) nebo zavřená (otřesy, pohmoždění, kousnutí). U pasivní formy fyzického týrání rodič nebo jiná osoba úmyslně nebo i neúmyslně nepečuje o dítě řádně, dítě tak neprospívá. Může se jednat o nedostatečnou výživu, nedostatek zdravotní péče, nedostatek ve vzdělání a výchově, vykořisťování dítěte.¹⁸ Již z tohoto výčtu je ovšem patrné, že se jednotlivé formy násilí na dětech prolínají. Nedostatek péče (neuspokojování potřeb dítěte, ponechání dítěte bez dozoru, zanedbávání výchovy a vzdělávání) uvádějí např. Fischer a Škoda jako typický příklad zanedbávání dítěte.¹⁹

U fyzického násilí je často problematické určit, zda se jedná o fyzický trest, který je nepřiměřený, nebo zda je již daný čin fyzickým týráním.²⁰ Tělesné tresty často volí rodiče v dobré víře, resp. v souvislosti se svým přesvědčením, že dítě potřebuje disciplínu, kterou je možné zajistit či posílit fyzickým trestem. V některých kulturách může být toto chování rodiče podporováno. Nicméně v praxi většinou fyzické násilí eskaluje, stává se běžnou praktikou rodiče, který své jednání racionalizuje ve smyslu správné výchovy. Děti, které čelí této výchově, tedy v zásadě fyzickému týrání, se mnohdy jako dospělí chovají násilně.²¹

Jak podotýkají Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., racionalizace, tedy rozumové vysvětlení týrání dítěte, které je ve skutečnosti snahou ospravedlnit své jednání, je obrannou reakcí. Příčinou týrání dítěte, včetně fyzického trestání dítěte, je neschopnost rodiče (nebo jiného vychovatele, pečovatele) zvládnout svoji agresi, impulzivitu či jiné silné emoce. Rodič chce do jisté míry zničit dítě nebo ukončit chování, které rodiči vadí. S výjimkou některých případů (rodič s psychiatrickou diagnózou, který si své chování nedostatečně

¹⁸ PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 95-98. ISBN 978-80-247-5452-9).

¹⁹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 162. ISBN 978-80-247-5046-0.

²⁰ PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 95. ISBN 978-80-247-5452-9).

²¹ DILIP, Mina. *What Parental Abuse Can Do To A Child*. [online] © 2022 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.parentcircle.com/parental-abuse-can-do-to-a-child/article>

uvědomuje, může být i zbaven trestní odpovědnosti v souvislosti s jeho diagnózou) takto jedná dospělý vědomě, přičemž se může jednat o jednání zkratkovité nebo dlouhodobé.²²

Tělesné tresty jsou podle Lovasové a Schmidové v České republice považovány za adekvátní výchovný prostředek (zkušenost s ním má téměř 90 % dnešních dospělých).²³ Tělesný trest ovšem nevychovává, má spíše krátkodobý efekt. Jedná se o zneužití moci dospělého nad dítětem. Dítě se tímto způsobem učí, že lze akceptovat fyzické násilí jako vhodný způsob řešení některých problémů. Tělesné tresty mají tendenci zhoršovat vztah mezi rodičem a dítětem.²⁴ Za pozornost stojí zjištění staršího výzkumu z roku 1994, kterého se zúčastnilo 886 dětí ve věku 10-11 let, že každé páté dítě bylo bito poměrně často (minimálně jednou měsíčně), přičemž třetina dětí považovala fyzický trest za spravedlivý.²⁵

Jak dále uvádějí Lovasová a Schmidová, v některých zemích, jako je Rakousko či Německo, jsou fyzické tresty formálně zakázány, tedy i trestány a morálně odsuzovány. Jsou v nich považovány za týrání. Autorky uvádějí, a to s odkazem na vymezení ze strany OSN (Organizace spojených národů), že se tělesné trestání stává fyzickým týráním, jestliže je trest prováděn pomocí předmětu (vařečka, proutek, vodítko na psa, řemen, švihadlo), nebo je zacílen na citlivou část těla (hlava, břicho, dlaně, plosky nohou, pohlavní orgány), nebo když po něm zůstanou na těle stopy (otoky, modřiny, škrábance). V určitých případech se také může jednat o nezáměrný následek fyzického trestu.²⁶ Tělesný trest je též považován za fyzické týrání, je-li volen opakovaně jako výchovný prostředek či obecně reakce na chování dítěte.²⁷

2.2 Psychické týrání

Psychické týrání je hůře doložitelné oproti fyzickému týrání nebo sexuálnímu zneužívání. Vždy však platí, že se při výskytu těchto dalších dvou forem syndromu CAN vždy objevuje i týrání psychické, neboť dané jednání je i psychickým násilím na dítěti. Výhradně k psychickému týrání dítěte dochází nejčastěji v souvislosti s rozvodem rodičů.

²² DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5

²³ LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6. ISBN 80-86991-75-X.

²⁴ ANON. *Fyzické týrání*. [online] n. d. [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.rodicovskalinka.cz/poradna/tyrane,-zneuzivane-a-zanedbavane-dite/fyzicke-tyrani/>

²⁵ Vaničková a spol. (1994, In DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5).

²⁶ LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6, 10-11. ISBN 80-86991-75-X.

²⁷ ANON. *Fyzické týrání*. [online] n. d. [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.rodicovskalinka.cz/poradna/tyrane,-zneuzivane-a-zanedbavane-dite/fyzicke-tyrani/>

Psychické týrání obsahuje složku aktivní (dítěti se dostává nadávek, ponižování apod.) a pasivní (dítěti se nedostává vhodné výchovy).²⁸ Pro psychické týrání se někdy užívá i termín emocionální týrání, což ovšem podle Dunovského, Dytrycha, Matějčka a kol. není zcela vhodné, neboť se nejedná o synonyma. Emocionální týrání je podkategorií týrání psychického, nicméně pro účely praxe lze tyto termíny užívat pro označení téhož jevu.²⁹

Psychické týrání má podle Fischera a Škody nejčastěji podobu citové deprivace dítěte. Dítě bývá odmítáno rodičem, může být i citově vydíráno. Psychickým týráním je také podle autorů soustavné srovnávání dítěte s jeho úspěšnějším sourozencem. Na dítě mohou být také kladeny nepřiměřené nároky, dítě může být také příliš zatěžováno domácími povinnostmi. Jednat se může také o šikanování.³⁰ Psychickému týrání je dítě vystaveno vždy v případech, když se v rodině odehrává domácí násilí. Tyto zážitky poznamenají dítě na celý život.³¹

2.3 Sexuální zneužívání

Sexuálním zneužíváním dětí (Child Sexual Abuse – CSA) se rozumí „*nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu je dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku*“.³²

Jak podotýká Alexander, sexuální zneužívání není fenoménem novým. Nicméně po dlouhou dobu mu nebyla věnována patřičná pozornost, a to kvůli neochotě či neschopnosti odborníků připustit si skutečnost, že děti mohou být sexuálně zneužívány, a to nejčastěji někým z jejich nejbližšího okolí. Je také poměrně složité sexuální zneužívání dítěte odhalit, neboť dítě o něm zpravidla mlčí, často i pod pohrůžkou agresora (dítě se cítí provinile, stydí se či mají strach. Někdy děti testují okolí poznámkami naznačující, že byli sexuálně zneužity. Na to ovšem nejbližší často reagují velmi odmítavě. I při odhalení a vyšetřování děti často své původní tvrzení odvolají, především aby ochránily agresora). Lze na něj usuzovat v případech, že se u dítěte vyskytuje sexuálně obsesivní, agresivní

²⁸ PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 98. ISBN 978-80-247-5452-9.

²⁹ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 65. ISBN 80-7169-192-5.

³⁰ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 162. ISBN 978-80-247-5046-0.

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 175. ISBN 978-80-7380-806-8.

³² DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005, s. 20. ISBN 80-247-1201-6.

nebo nátlakové chování, pohlavní choroba, akutní anogenitální poranění (v oblasti konečníku a pohlavních orgánů), aniž by se jednalo o důsledek úrazu, absence panenské blány. Jednat se může také o přílišné a věku neodpovídající zabývání se oblastí sexuality či infekci močového ústrojí, ovšem v těchto případech se jedná o nespecifické symptomy, které nelze primárně spojovat se sexuálním zneužíváním.³³

Rozlišují se tři hlavní formy sexuálního zneužívání, kterými jsou sexuální zneužívání kontaktní, bezkontaktní a komerční. Komerční bývá vyčleňováno jako zvláštní forma týrání dítěte (viz kapitola 2.5). Sexuální zneužívání kontaktní zahrnuje nejen sexuální styk, včetně znásilnění, ale též osahávání nebo líbání dítěte na intimních místech, nucení dítěte k manipulaci s pohlavními orgány vlastními nebo agresora. K sexuálnímu zneužívání bezkontaktnímu patří obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, pozorování obnaženého dítěte za účelem vlastního sexuálního uspokojení, přinucení dítěte sledovat sexuální styk či vystavení dítěte sledování pornografie.³⁴ Nejvíce problematické je sexuální zneužívání dítěte ze strany rodiče, neboť je navíc narušena vztahová dynamika, rodič vlivem své autority znemožňuje užít běžné zábrany, dochází mimo jiné k narušení morálního vývoje.³⁵ U dítěte se může rozvinout dezorganizovaná vztahová vazby (attachment), pro kterou je typické vyloučení negativních pocitů a vzpomínek do nevědomí. Jedinec se pak stává ve vztahu k sobě a druhým dezorientovaným.³⁶

Podle Pugnerové by měly být v případě uvažování o sexuálním zneužívání splněny tři hlavní podmínky, kterými jsou nerovnost mezi obětí a agresorem (agresor je mnohem starší a též psychicky zralejší než dítě), pozice autority či pečovatelský vztah vůči dítěti a vymáhání sexuální aktivity podvodem nebo silou. Zvýšenému riziku stát se obětí sexuálního zneužívání čelí děti žijící v dysfunkčních rodinách, děti rodičů s psychiatrickou diagnózou či potížemi, jako je alkoholismus, obětí také bývají ve větší míře děti s psychickým nebo fyzickým postižením.³⁷

³³ ALEXANDER, Kristen et al. Interviewing Child. In PETERSON, Marilyn Strachan and Michael DURFEE (eds.). *Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management*. Volcano: Volcano Press, 2003, p. 10. ISBN 1-884244-21-1.

³⁴ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 162. ISBN 978-80-247-5046-0.

³⁵ PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G Plus G, 1999, s. 85. ISBN 80-86103-21-8.

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 2003, s. 112. ISBN 80-86429-19-9.

³⁷ PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 101. ISBN 978-80-247-5452-9

2.4 Zanedbávání

Zanedbávání je formou syndromu CAN, které je v poslední době věnováno stále více pozornosti. V minulosti bylo většinou zaměřováno za fyzické týrání. Počet identifikovaných případů sice narůstá, ovšem stále mnoho dětí, které jsou zanedbávány, propadají systémem, neboť odhalení těchto případů závisí především na všímavosti a informovanosti učitelů, případně zdravotníků, zejména pak kooperaci mezi těmito odborníky a systémy zdravotnickým a školským.³⁸ Zanedbávání je ve větší míře sledováno až od 80. let minulého století. Významná byla a stále je v tomto ohledu práce D. Daro, která se problematikou zanedbávání dětí zabývá aktuálně již více než 40 let a která je považována za jednoho z předních amerických odborníků na problematiku prevence zneužívání dětí. Daro upozornila na to, že se jedná o nejvíce opomíjenou formu ohrožení dítěte. Nicméně stále dochází k tomu, že je zanedbávání přehlíženo, což je opět dáno jeho problematičtým vymezením (akcentováno bývá bezpečí dítěte, nebo je požadováno, aby vedlo zanedbávání k fyzickým či psychickým negativním důsledkům). Děti, které jsou rodiči zanedbávány, mohou být považovány za děti potenciálně ohrožené, nedostane se jim však označení zanedbávání. To ovšem vede i k tomu, že se jim následně nedostane potřebné péče a pomoci.³⁹

Rozlišuje se zanedbávání těžké a všeobecné. V případě těžkého zanedbávání je dítě ohroženo na životě (příkladem ne nedostatečná výživa dítěte v závažné formě). U všeobecného zanedbávání se může jednat o zanedbávání v poskytování adekvátní zdravotní péče, patřičného vzdělání, nedostatečná je také péče o dítě ve smyslu ošacení, podnětů apod. Na zanedbávání lze usuzovat v případě, že je špinavé, má špinavé oblečení, patrná je nedostatečná hygiena. Dítě může žít ve zdravotně závadné domácnosti, může mít časté úrazy, neboť nad ním chybí dohled. Zanedbávané děti mohou být apatické, depresivní, uzavřené, mít neurotické projevy, vykazují deficity v oblasti řeči, mohou se však chovat také destruktivně, včetně sebepoškozování. V důsledku zanedbávání mají tyto děti potíže se školním prospěchem, přítomny jsou poruchy chování či obecně opoždění ve vývoji.⁴⁰ Pemová a Ptáček doplňují také tzv. kategorii nejmenšího rizika, což jsou případy, kdy je riziko ohrožení dosud jen pravděpodobné a důsledky chování rodičů, kterým čelí, jsou velmi

³⁸ DANIEL, Brigid. Introduction to Issues for Health and Social Care in Neglect. In TAYLOR, Julie and Brigid DANIEL (eds.). *Child Neglect: Practice Issues for Health and Social Care*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley, 2005, p. 15. ISBN 978-1-84310-160-4.

³⁹ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada, 2016, s. 24-27. ISBN 978-80-247-5695-0.

⁴⁰ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 55. ISBN 80-7169-192-5.

malé. Příkladem je nedostatečná prevence před úrazy.⁴¹ V důsledku zanedbávání je dítě opožděno ve svém bio-psycho-sociálním vývoje, pro což se užívá termín selhání ve vývoji (FTT – Failure to Thrive).⁴²

2.5 Zvláštní formy týrání

Ke zvláštním formám týrání řadí Pešová a Šamalík systémové týrání (s tím se pojí tzv. sekundární viktimizace, tedy druhotné, následné zraňování dítěte např. v souvislosti s výsledkem), organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání, Münchhausenův syndrom v zastoupení.⁴³

Systémovým týráním se rozumí selhávání systému, který má ve skutečnosti sloužit ochraně dětí. Může se jednat o nedostatečnou péči o děti v denních zařízeních, nebo chybné jednání pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) – příkladem může být nadužívání úkonu odebrání dítěte z rodiny. Někdy se k systémovému týráním řadí i sekundární viktimizace,⁴⁴ o níž je více pojednáno v kapitole třetí.

Organizovaným zneužíváním dětí se rozumí zneužití dítěte mnoha pachateli. Řadí se k němu dětská pornografie, dětská prostituce a či komerční sexuální zneužívání dětí.⁴⁵ Organizované zneužívání dětí má často formu komerčního sexuálního zneužívání dětí (CSEC – Commercial Sexual Exploitation of Children). Jedná se jednu z nejtěžších forem CSA. Problematický je nejen dopad samotného sexuálního zneužívání dítěte na jeho psychiku, ale především dopad na celkový vývoj dítěte, a to nejen v oblasti sexuální. CSEC je „každé užití dětí pro sexuální účely za finanční nebo jinou odměnu“. Dítě se stává zbožím. Tomuto fenoménu začala být věnována větší pozornost až na konci 90. let, a to v souvislosti s prvním Světovým kongresem proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí, z nějž vzešla tzv. Deklarace a Plán akcí proti CSEC. Podnětem k zorganizování tohoto kongresu byl prudký nárůst výskytu CSEC v Asii (únosy dětí, sexuální turismus). Nicméně výskyt

⁴¹ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada, 2016, s. 30. ISBN 978-80-247-5695-0.

⁴² PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016, s. 104. ISBN 978-80-247-5452-9

⁴³ PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006, s. 119. ISBN 80-247-1216-4.

⁴⁴ CIMRMANNNOVÁ, Tereza. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 155. ISBN 978-80-246-2205-7.

⁴⁵ PRESSLEROVÁ, Pavla. Syndrom CAN. *Šance dětem*. [online] 2012 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>

těchto případů narůstal a narůstá také v Evropě či v Jižní i Severní Americe. Kolem roku 2000 byla Praha označována za „největší ráj sexuálního turismu“.⁴⁶

Sexuální turismus neznamená, že např. dospívající vycestuje do zahraničí s cílem nabízet sexuální služby. Tyto aktivity se mohou odehrávat, ale pokud se dějí dobrovolně, nejedná se o sexuální zneužívání. Sexuální turismus probíhá často v případě dospělých (opět se tak nejedná o případ syndromu CAN), kdy cestovní agentury nabízí turistické pobytové zájezdy do zemí jako je Thajsko, Vietnam nebo Kambodža. Agentury pak zprostředkovávají svým klientům také sexuální služby. Sexuální turismus, který patří pod syndrom CAN, je součástí komerčního sexuálního zneužívání dětí, přičemž hotely nebo jiné podobné subjekty nabízejí děti k sexuálním aktivitám, s dětmi je obchodováno, děti jsou nuceny k prostituci. Užívání termínu sexuální turismus je vedeno s cílem odlišit tuto speciální součást komerčního sexuálního zneužívání dětí, což následně může vést k cílenější prevenci i řešení případů tohoto jednání.⁴⁷

Rituální zneužívání je podle Weisse příkladem intrafamiliárního zneužívání dítěte. Dítě bývá dle autora nejčastěji zneužíváno již od kojeneckého věku, a to v rámci různých satanistických rituálů. Na zneužívání dítěte se většinou podílejí všichni členové rodiny.⁴⁸

Münchhausenův syndrom v zastoupení je diagnózou v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10), zařazenou mezi tzv. předstírané poruchy. Rodič zveličuje, nebo si zcela vymýšlí příznaky somatického nebo psychického onemocnění či postižení u svého dítěte. Dítě tak soustavně podstupuje různá vyšetření, často i velmi nepříjemná. Rodiči z toho nezřídky plynou různé výhody (čerpání sociálních dávek apod.).⁴⁹ Münchhausenův syndrom v zastoupení poprvé popsal v roce 1977 R. Meadow, anglický profesor pediatrie, který využil označení od britského lékaře Ashera, který tento fenomén popsal již v roce 1951, ovšem u dospělých. Název von Münchhausen je ekvivalentem českého barona Prášila (Buchanec a kol. zmiňují, že se jedná o příběh barona Hieronyma Karla Fridricha von Münchhausena, který byl zchudlým šlechticem, mimo jiné i vojákem v Rusku a Turecku.

⁴⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005, s. 20-21. ISBN 80-247-1201-6.

⁴⁷ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 32. ISBN 978-80-247-2218-4.

⁴⁸ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005, s. 110. ISBN 80-247-0929-5.

⁴⁹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 163. ISBN 978-80-247-5046-0.

Po návratu do vlasti byl vypravěčem, jehož příběhy zaznamenal Angličan Raspe. V Německu byl tento baron v knižním ztvárnění označen za Barona Lháře, v českém prostředí za barona Prášila⁵⁰). Označení v zastoupení (by proxy) znamená, že jsou to rodiče, kdo předstírají zdravotní problém, byť u svého dítěte. Původně byl tento jev označován jako Polleho syndrom. V České republice byl Münchhausenův syndrom v zastoupení poprvé komplexněji popsán primářem pediatrie Martenem. Nejedná se o zcela výjimečný jev. V pětině případů je dítě usmrceno (nejčastěji se jedná o kojence, kteří umírají udušením).⁵¹ U rodiče se může jednat o důsledek psychiatrického onemocnění. Cílem je pak získat pozornost lékařů, a to prostřednictvím dítěte. Jedná se také o matky, které samy byly v minulosti týrané, sexuálně zneužívané.⁵²

⁵⁰ BUCHANEC, J. a kol. Münchhausenov syndróm. *Pediatric pro praxi*, 2003, č. 6, s. 319. ISSN 1213-0494.

⁵¹ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 51. ISBN 80-7169-192-5.

⁵² BUCHANEC, J. a kol. Münchhausenov syndróm. *Pediatric pro praxi*, 2003, č. 6, s. 321. ISSN 1213-0494.

3 VYMEZENÍ DŮLEŽITÝCH POJMŮ

V kapitole jsou vymezeny pojmy, které jsou dále v textu užívány a souvisí s vyšetřováním případů syndromu CAN, včetně trestního stíhání pachatelů a výslechu obětí činů spadajících pod syndrom CAN. Jedná se o pojmy dítě, mladiství, pachatel, oběť a též viktimizace, o níž již bylo krátce pojednáno v předchozí kapitole.

3.1 Dítě a mladistvý

Vymezení pojmu dítě lze nalézt např. v Úmluvě o právech dítěte, což je mezinárodní smlouva, která komplexně legislativně zakotvuje práva dítěte v rovině občanské, politické, ekonomické, sociální, kulturní. Tato smlouva byla přijata v roce 1989, Česká republika ji podepsala v roce 1990 a o rok později vstoupila v platnost. Její obsah se odráží ve všech relevantních dokumentech ČR. Za pozornost stojí, že byla přijata všemi státy světa, s výjimkou USA. Zástupci Spojených států amerických sice smlouvu podepsali, ale její ratifikace (schválení jako závazné potvrzení platnosti mezinárodní smlouvy) nenastala.⁵³ V článku 1 Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.⁵⁴ V občanském zákoníku pojem dítě vymezen není. Užíván je namísto toho termín zletilý, přičemž nezletilost, která je považována v Úmluvě o právech dítěte za základní charakteristiku dítěte, je v tomto dokumentu vymezena jako způsobilost k právním úkonům přiměřeně věku, absentuje u něj plná svéprávnost.⁵⁵

Z širšího hlediska je tedy za dítě považován jedinec ve věku do 18 let, ovšem např. v psychologii se rozlišují pojmy dítě a mladistvý, resp. dospívající, podobně lze termín dospívající nalézt i v platné české legislativě. Zacharová a Šimíčková-Čížková přibližují starší periodizaci lidské ontogeneze českého pedagoga V. Příhody, který rozlišil v rámci věku 0–18 let první dětství (0–3 roky), druhé dětství (od 3–11 let), dále pubescenci (11–15 let) a období hebetické (od 15–20 let).⁵⁶ Novější a nejčastěji zmiňovaná periodizace dětství rozlišuje období novorozenecké (0–1 měsíc), kojenecké (od 1 do 12 měsíců), batolecí (od 1 roku do 3 let), předškolní (od 3 do 6 let), školní věk (od 6 do 12 let), adolescenci

⁵³ FLORIÁNOVÁ, Alexandria. Úmluva o právech dítěte v souvislostech. *Šance dětem* [online] 2021 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/umluva-o-pravech-ditete-v-souvislostech>

⁵⁴ Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, část 1, článek 1.

⁵⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 31.

⁵⁶ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 56. ISBN 978-80-247-4062-1.

(od 12 let do 20 let).⁵⁷ V rámci školního věku se rozlišuje především v pedagogice mladší školní věk (6–8 let) a starší školní věk (9–12 let).⁵⁸ Také pojetí pubescence a adolescence se mohou lišit. Adolescence se může dělit do dvou až tří etap, a to na ranou adolescenci, která se překrývá s pubescencí, a adolescenci pozdní, případně se namísto těchto dvou dílčích úseků rozlišuje kromě rané adolescence také adolescence střední (14–16 let) a pozdní (17–20).⁵⁹

Dítě je podle Bělíka, Hoferkové, Krause a kol. osoba v příbuzenském stavu ke svým rodičům. Měřítkem pro periodizaci je tělesný a duševní vývoj, který je v jednotlivých obdobích odlišný. Zájem společnosti o vývoj dítěte začal s rozvojem pedocentrismu, tedy reformním směrem v pedagogice, který začal akcentovat zájmy a potřeby dítěte.⁶⁰

Termín mladistvý se užívá v oblasti soudnictví či kriminalistiky, kdy se rozlišuje dítě mladší 15 let a mladistvý, přičemž obě skupiny jsou označovány souhrnným názvem mládež. Mladistvým se rozumí osoba, která již dovršila 15. rok, ale nedovršila ještě 18. rok.⁶¹

3.2 Odlišné dopady CAN dle věku

Rozlišování dětí do 15 let a mladistvých má význam v případě stíhání pachatelů týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Kromě toho však má toto jednání v některých ohledech odlišný dopad na vývoj dětí do 15 let a mladistvých. Jak zdůrazňuje na svých webových stránkách Australský institut rodinných studií, nelze obecně tvrdit, že má páchaní činů spadajících pod syndrom CAN zcela ničující dopad na nezletilého. Záleží např. na věku dítěte, ale též na tom, v jaké míře se nezletilému dostává protektivních faktorů (např. existence pozitivních sociálních vztahů s širší rodinou nebo přáteli či vyšší sebevědomí dítěte). Naopak rizikové je vystavení více dílčích forem syndromu CAN, což většinou vede k závažnějším traumatům. Dle tohoto zdroje platí, že nižší věk vystavení syndromu CAN má za následek velmi často celoživotní negativní dopady na jedince. V případě kojenců a batolat je velmi problematické narušení vztahové vazby, pro kterou se i v českém prostředí užívá termín attachment. To, jakou vztahovou vazbu si dítě v souvislosti s přístupem primárního pečovatele (většinou matky) vyvine (tj. bezpečná, úzkostná, vyhýbavá,

⁵⁷ BLATNÝ, Marek. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 39. ISBN 978-80-246-3462-3.

⁵⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 119. ISBN 80-247-1284-9.

⁵⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., uprav. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 35-36. ISBN 80-7178-747-7.

⁶⁰ BĚLÍK, Václav, Stanislava, HOFERKOVÁ, Blahoslav, KRAUS a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, s. 19. ISBN 978-80-271-0599-1.

⁶¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), § 2, odst. 1.

dezorganizovaná), následně ovlivňuje jeho sebepojetí a vztahy s druhými. Zkušenost se syndromem CAN pak obecně může vést ke špatnému školnímu prospěchu, rozvoji duševních poruch a nemocí. Fyzické týrání a sexuální zneužívání v adolescenci je spojeno s vyšší prevalencí sebevražedných myšlenek i sebevražedného jednání a též vyšším rizikem závislostního chování (užívání alkoholu, drog). Bez ohledu na věk zkušenosti se syndromem CAN se u nezletilého mohou objevovat problémy v chování (násilné jednání, včetně kriminálních aktivit). U dívek, které byly obětmi syndromu CAN, se zvyšuje rizikové sexuální chování (těhotenství, promiskuita, nechráněný sexuální styk).⁶² Peterson, Joseph a Feit doplňují, že nezletilí se zážitkem se syndromem CAN mohou mít potíže s pamětí, volnými procesy, navíc v případě opakovaného týrání, zneužívání a/nebo zanedbávání dochází ke snižování IQ, častěji se také u nich vyskytuje porucha opozičního vzdoru a poruchy chování či se zvyšuje riziko deprese.⁶³ Matoušek a Pazlerová shrnují, že v případě traumatu má věk závažnou roli. Čím je dítě mladší, tím méně má vyvinuté obranné mechanismy vůči nepříznivým situacím či zdroje, jak takové situace zpracovat. Navíc jsou značně znevýhodněny, neboť nemají možnosti s ohledem na svůj věk uvědomit si, co se děje, nebo přímo vyhledat pomoc.⁶⁴

Je vhodné také uvést konstatování Pešové a Šamalíka, že týrání má na dítě vždy negativní dopad, přičemž následky se většinou týkají celé rodiny. Pokud si dítě navíc osvojí násilnou formu jednání jako řešení určité situace, toto nevhodné chování je předáváno na další generaci. Děti, které zažívají nebo zažily týrání, bývají v extrémní podobě buď výrazně sociálně stažené, uzavřené, zakřiknuté, nebo se naopak projevují agresivně. Syndrom CAN vede k negativním změnám v chování i prožívání dítěte. Při poskytování odborné pomoci tak bývá velkou měrou věnována pozornost práci s emocemi dítěte, a to tak, aby se dítě posunulo ve svém chování více ke středu, tedy nevykazovalo ve svém chování zmíněné extrémy.⁶⁵ Specifickým případem je tzv. syndrom obchodovaných dětí nebo syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití v případě CSA. U dětských obětí sexuálního zneužívání časem ubývá přinuceného chování vůči patologické podobě jejich zdánlivě

⁶² ANON. Effects of child abuse and neglect for children and adolescents. *Australian Institute of Family Studies*. [online] 2014 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://aifs.gov.au/resources/policy-and-practice-papers/effects-child-abuse-and-neglect-children-and-adolescents>

⁶³ PETERSON, Anne C., Joshua JOSEPH and Monica FEIT. New Directions in Child Abuse and Neglect Research. *National Academies Press* [online] 2014 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24757747/>

⁶⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 157. ISBN 978-80-262-0522-7.

⁶⁵ PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006, s. 120. ISBN 80-247-1216-4.

dobrovolné účasti, nicméně záleží na každém dítěti.⁶⁶ Naopak nejzávažnějším následkem u dítěte je tzv. rozpolcení nebo též netypická schizofrenie či mnohočetnost. V situaci znásilnění volí dítě speciální formu úniku, kdy se např. převtělí do plyšového medvídka. Vše následně pozoruje zpovzdálí, tělo mu v tu chvíli nepatří. Tento typ reakce ale může volit i nadále v životě, v krizových situacích, kdy dochází k rozštěpení jeho osobnosti.⁶⁷

3.3 Pachatel a oběť

Předtím, než budou blíže vysvětleny pojmy pachatel a oběť, které již též byly dříve v textu užity, stojí za zmínku konstatování Cimrmannové a kol., kteří ve své knize *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu* užívají termíny pachatel a oběť primárně v trestněprávním kontextu. Tuto skutečnost vysvětlují tím, že v praxi, konkrétně tedy ze strany pomáhajících v různých službách, soustřeďujících se na problematiku syndromu CAN, je užívání těchto pojmů spíše odmítáno. Důvodem je nevhodnost vnímání problematiky černobílým pohledem.⁶⁸ Jak bylo uváděno výše, pachatelé byli mnohdy sami v minulosti oběťmi týrání, zneužívání nebo zanedbávání. Nicméně v textu tento přístup není volen, což ovšem neznamená, že není nutné vnímat celé téma či konkrétní případ v širším kontextu. To ale zároveň dospělého pachatele nijak neomlouvá z činů, které provedl. Dle Boukalové, Gillernové a kol. je vhodnější terminologií násilná osoba a ohrožená osoba.⁶⁹ V práci jsou však preferovány pojmy pachatel a oběť.

Pachatel je v trestním zákoníku definován jako „ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná“.⁷⁰

Jak již bylo uváděno, u syndromu CAN jsou nejčastěji pachateli rodiče nebo jiní příbuzní nebo blízcí dítěte. Charakteristiky rodičů či příčiny, proč se rodiče mohou dopouštět násilí na svém dítěti (nebo i blízké osoby) jsou popsány ve druhé kapitole práce. V případě pachatelů sexuálního násilí mimo rodinu mohou být důvody dle Dunovského, Dytrycha, Matějčka a kol. různé: jednat se může o pedofilii (sexuální deviace, při které jedince přitahují nezletilí), nebo i jinou sexuální deviace (sadismus, exhibicionismus), případně psychické

⁶⁶ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 111. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁶⁷ HANUŠOVÁ, Jana a kol. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé – teoretická část. *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online] roč 2005, č. 1, s. 65. ISSN 1801-0261 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120429212655159236.pdf>

⁶⁸ CIMRMANNOVÁ, Tereza. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 154. ISBN 978-80-246-2205-7.

⁶⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika, Ilona GILLERNOVÁ a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, s. 147. ISBN 978-80-246-4461-5.

⁷⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 22, odst. 1.

onemocnění. Dále se jedná o dlouhodobou sexuální abstinenci, neschopnost nalézt si např. v důsledku častého cestování sexuálního partnera, nebo i touhu po změně v oblasti sexuálního chování. Pachatelem obchodování s dětmi může být prakticky kdokoliv. Většinou se však jedná o osoby, které mají o dítě pečovat, nebo nad ním mají určitou moc (vychovatel, sportovní trenér, ošetřovatel). Pachatelem může být muž i žena. Aby byl jedinec označen za pachatele, musí být oběť omezena ve svém rozhodování (věkem, zastrašováním apod.).⁷¹ Machková uvádí, že ve většině případů netrpí pachatel psychickou poruchou nebo nemocí, je za své jednání odpovědný.⁷²

Obětí se dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů rozumí „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit*“.⁷³ V trestním zákoníku není užíván termín oběť, ale poškozený. Platí, že oběť je vždy poškozeným, ale poškozený nemusí být obětí.⁷⁴

Dítě (dítě do 15 let a též mladistvý) v současné době, dle nové právní úpravy (též viz kapitola čtvrtá) je považováno za zvlášť zranitelnou oběť. Má tak právo na zvýšenou ochranu. Bez ohledu na tuto skutečnost však vždy dochází ze strany Policie České republiky (PČR) při prvním kontaktu s obětí k podání potřebných informací (kde podat trestní oznámení, kam se obrátit se žádostí o pomoc, za jakých podmínek se jí dostane zajištění bezpečí, jaké etapy následují po podání trestního oznámení, jaká v jednotlivých etapách bude role oběti, za jakých podmínek má oběť právo na peněžitou pomoc). Dítě má jako zvlášť zranitelná oběť právo na právní pomoc zmocněnce, a to bezplatně, nebo za sníženou odměnu v případě, že není dostatek prostředků. Již při podání vysvětlení a následných úkonech trestního řízení má dítě právo na doprovázení důvěrníkem. Dále se jedná o právo na citlivě vedený výslech v rámci trestního řízení. Výslech by měl být prováděn osobou vyškolenou na tento typ výslechu, stejného nebo opačného pohlaví, přičemž oběť má právo žádat, aby se jednalo o osobu stejného pohlaví. Výslech by měl být veden tak, aby nemusel být

⁷¹ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 55, 143, 149. ISBN 80-7169-192-5.

⁷² MACHKOVÁ, Alexandra. Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. *Šance dětem* [online] 2012 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti>

⁷³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), § 2, odst. 1.

⁷⁴ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 15. ISBN 978-80-247-4849-8.

opakován. Musí být také přijata opatření, která zabrání bezprostřednímu očnímu kontaktu oběti s podezřelým či obviněným.⁷⁵

Oběť se může nezdědka chovat pro okolí či veřejnost překvapivým způsobem. Může se jevit jako kooperující nebo zbytečně kooperující s pachatelem. Oběť je však většinou paralyzována, tzv. „zmrzne“ (freeze). Způsob reakce oběti na pachatele má vliv i na primární viktimizaci. Někdy může být i pachatel překvapen z reakce oběti, jedná se o tzv. fakt nenaplněných očekávání, což je typické v případě dětských obětí trestných činů, často v případě pedofilů. Očekávají, že bude dítě na jejich návrhy reagovat podobně jako svolná dospělá žena. Dítě se však většinou vyděsí, rozpláče, čímž pachatel ztrácí nad situací kontrolu. V důsledku toho může i dítě zabít, neboť si během svého počínání pachatel uvědomí, že může dítě situaci oznámit. Pokud oběť přežije, často se cítí vina, čímž dochází k viktimizaci.⁷⁶

3.4 Viktimizace

Výraz viktimizace pochází z latinského slova *victima*, je překládáno jako oběť. V souvislosti s viktimizací je míněna oběť kriminality.⁷⁷ Viktimizace, ve smyslu přímé či primární viktimizace, spočívá „ve směřování násilí a zneužívání mocenského postavení vůči dítěti“.⁷⁸

Viktimizace označuje podle Čírtkové, Vitoušové a kol. proces zraňování a poškozování jedince (oběti). Primární viktimizace se netýká pouze samotného aktu, ten je v zásadě jen začátkem procesu viktimizace. Tím, že oběť prožije násilí, o této zkušenosti přemýšlí, emočně ji prožívá. Zážitek se opakovaně vrací do mysli oběti, celou událost může opakovaně prožívat ve svých vzpomínkách. Újma, které se oběti dostane, je v rámci primární viktimizace fyzická (zranění, vážné ublížení na zdraví, nebo i smrt), finanční (poškození majetku, ušlý zisk, náklady na léčení) a emocionální (jedná se o velmi široký rozsah emocionální újmy, přičemž záleží velkou měrou na osobnosti oběti. I objektivně malá újma může být prožívána dítětem silně, může na něj mít celoživotní dopad. V obecné rovině se jedná o vnitřní nepohodu, tenzi, emoční labilitu, strach konkrétní nebo difúzní (z pachatele,

⁷⁵ BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014, s. 52-53 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

⁷⁶ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 62-63. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁷⁷ BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014, s. 49 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

⁷⁸ CIMRMANNOVÁ, Tereza. *Krise a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013, s. 154. ISBN 978-80-246-2205-7.

nebo strach z toho, že oběť se oběti totéž stane znovu), nedůvěru vůči okolí, neschopnost soustředit se na jiné úkoly, dění ve vnějším světě, výpadky paměti na událost, ztrátu identity (čin je prožíván jako krize, která ohrožuje vlastní Já), agresivitu.

Překonání viktimizace souvisí s dvěma fenomény, kterými jsou potřeba bezpečí a potřeba sebeprosazování a seberealizace. Oběť potřebuje začít vnímat, že je svět relativně bezpečné místo, též že má kontrolu nad svým životem. Vyrovnávání se s danou zkušeností má tři fáze, kterými jsou šok, fáze hojení a v ideálním případě nastává i fáze třetí, kterou je fáze konečné adaptace.⁷⁹

Existuje také termín sekundární viktimizace, která je chápána jako negativní společenská reakce spojená s primární viktimizací. Dochází při ní k porušování legitimních práv nebo nároků oběti. Oběti násilného činu vzniká sekundární újma v souvislosti s reakcí přátel, okolí, včetně medializace, ale i v souvislosti s vyšetřováním kriminálního činu. Psychologickým základem sekundární viktimizace je zbytečná frustrace plynoucí z neuspokojení některých potřeb (potřeba přiměřené důvěry, potřeba bezpečí, potřeba získat informace). Příčiny těchto důsledků jsou strukturální (jedná se např. o předepsaný způsob provádění některých úkonů v souvislosti s formálními předpisy), individuální (postoje, předsudky, kognitivní schémata) a sociálně-psychologické (falešné mýty o obětech trestných činů). Oběť se cítí izolována, má pocit nedůstojnosti a nespravedlnosti.⁸⁰

Dle Bechyňové a kol. se termín sekundární viktimizace užívá zejména v souvislosti s traumatizací dítěte v důsledku necitlivého projednávání případu ze strany orgánů činných v trestním řízení. Dítě se ocitá v roli poškozeného, oběti trestného činu. Pokud nejsou respektovány psychické zvláštnosti dítěte s ohledem na jeho věk, proces projednávání případu pro něj představuje další traumatizaci. Dítě se tak stává znovu obětí, a to obětí trestního řízení, které pro něj představuje nadbytečnou psychickou zátěž. Děje se tak zejména v souvislosti s opakováním jednotlivých úkonů (opakovaný výslech), přenášením odpovědnosti na dítě, nejvíce problematický bývá neodborně vedený výslech,⁸¹ o čemž je více pojednáno v kapitole šesté.

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 12-15, 28. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁰ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s. 72-73. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁸¹ BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014, s. 48 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

4 PRÁVNÍ ÚPRAVA

Závažnost syndromu CAN vedla k tomu, že začaly být celosvětově i v jednotlivých státech přijímány zákony na ochranu dětí. Primární je v tomto ohledu Úmluva o právech dítěte. Zároveň je však tato problematika ukotvena v trestním zákoníku, v občanském zákoníku či v zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. Trestné je nejen páčání činů spadajících pod syndrom CAN, ale též neoznámení skutku Policii České republiky (PČR) či OSPOD.⁸²

Ochrana dětí je zohledněna v mnoha legislativních dokumentech, včetně mezinárodních, jako je Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod či Úmluva o právech dítěte.⁸³ V kapitole jsou však uvedeny primárně možnosti ochrany dětí v platné české legislativě, včetně trestů za činy, které jsou řazeny pod syndrom CAN, a to v souvislosti s jejich právní úpravou v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, v trestním zákoníku a též v občanském zákoníku.

4.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí upravuje sociálně-právní ochranu dětí, čímž se dle tohoto právního dokumentu rozumí:

- „a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny;*
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale*

nebo

*dočasně vychováváno ve vlastní rodině“.*⁸⁴

Ochrana dětí je tedy v zákoně č. 359/1999 Sb., pojímána široce, tedy nejen ve smyslu ochrany dítěte, ale též práce s rodinou tak, aby vhodně saturovala všechny potřeby dětí, přičemž jak zmiňuje Sikorová, k nejvýznamnějším potřebám dětí patří potřeba jistoty

⁸² PRESSLEROVÁ, Pavla. Syndrom CAN. *Šance dětem*. [online] 2012 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>

⁸³ SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN: syndrom týraného dítěte*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008, s. 15. ISBN 978-80-7368-474-7.

⁸⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 1, odst. 2.

a bezpečí, za což odpovídají rodiče dítěte, kteří musí zajistit ochranu dítěte a jeho dobrý vývoj. Pokud toho nejsou rodiče schopni, musí je zastoupit stát.⁸⁵

Sociálně-právní ochrana dětí je v praxi zajišťována orgány sociálně právní ochrany (OSPOD), kterými jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), ale též např. Úřad práce České republiky. Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje na děti, jejichž rodiče neplní vhodně svoji rodičovskou odpovědnost, k čemuž patří i spáchání trestného činu na dítěti, ohrožující jeho zdraví, život, lidskou důstojnost. Explicitně je v tomto zákonu uvedeno, že se ochrana týká také dětí, které jsou vystaveny násilí mezi rodiči. Velmi důležité je zdůraznění, že je každý oprávněn upozornit OSPOD na porušení povinnosti nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, přičemž samo dítě, které je ohrožené, může požádat OSPOD a zařízení sociálně-právní ochrany a též státní orgány o ochranu svého života a dalších svých práv. Odpovědné orgány mají vyhledávat ohrožené děti, působit na rodiče, aby řádně plnili svoji rodičovskou odpovědnost, činit opatření na ochranu dětí. Pokud je dítě ohrožené, musí být vypracován individuální plán ochrany dítěte, v němž jsou uvedeny příčiny ohrožení dítěte, opatření k zajištění jeho ochrany i poskytnutí pomoci rodině, kdy je navíc nutné vypracovat i časový plán pro provádění těchto opatření. Plán je nutné vypracovat do měsíce od zahájení poskytování sociálně-právní ochrany dítěti. Obecní úřad s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít odbornou pomoc. Rodiče mohou být také napomenuti, nad dítětem může být stanoven dohled. Jedná-li se o zájem dítěte, dítě může být odejmuto z péče rodičů a na dobu nejdéle tří měsíců je pak umístěno do střediska výchovné péče (SVP) nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Jedná-li se o dítě se syndromem CAN, a není možné dítě ochránit jiným způsobem, včetně náhradní rodinné péče, dítě může být svěřeno do péče ZDVOP.⁸⁶

Platí, že je práce s dětmi se syndromem CAN specifická, tedy i každá pomoc v rámci sociálně-právní ochrany dítěte je také individuální, kdy musí být dostatečně zohledněny veškeré podstatné okolnosti případu tak, aby bylo dítě co nejlépe ochráněno. Sociální pracovník musí postupovat dle Standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí (SPO). V případě syndromu CAN se jedná v rámci tohoto dokumentu o standardy č. 8 a 9.

⁸⁵ SIKOROVÁ, Lucie. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském provozu*. Praha: Grada, 2011, s. 102. ISBN 978-80-247-3593-1.

⁸⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 4, 6-8, 10, 12-13, 13a.

Sociálně-právní ochrana začíná od okamžiku, kdy je konkrétnímu pracovišti oznámeno podezření o nevhodném zacházení s dítětem.⁸⁷

Pokud je ohrožen vývoj dítěte nebo se ocitá ve stavu nedostatečné řádné péče, musí obecní úřad obce s rozšířenou působností podat soudu návrh na vydání předběžného opatření, a to neprodleně. V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jsou dále detailně popsány postupy při svěřením dítěte do jiné péče, než je péče rodičů, a to tedy i v kontextu syndromu CAN. Pro účely práce je důležité uvést, že má OSPOD také povinnost poskytnout potřebné údaje o případu syndromu CAN všem relevantním subjektům, které případ vyšetřují: jedná se např. o Policii České republiky (PČR), ale i obecní policii, soudu, orgánu sociálního zabezpečení. Pracovníci OSPOD mají také povinnost monitorovat situaci dítěte v jeho domově či ve škole.⁸⁸

4.2 Trestní zákoník

Předtím, než bude blíže představena ochrana dítěte se syndromem CAN v kontextu trestního zákoníku (TZ), je vhodné navázat na předchozí text. Zatímco v zákonu č. 359/1999 Sb., je každému umožněno oznámit podezření na ohrožení dítěte ve smyslu syndromu CAN, teprve v trestním zákoníku je explicitně uvedena povinnost nahlásit ohrožení dítěte v souvislosti se syndromem CAN, a to v případě, že se jedná o trestný čin týrání svěřené osoby, znásilnění, pohlavního zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie. Povinnost se týká nejen oznámení takového činu, ale též má každý povinnost takový čin překazit, pokud o něm ví. Není-li tak učiněno, může být stanoven trest odnětí svobody až na tři roky. Podmínkou je, že dotyčný, kdo tak neučinil, se o takovém činu dozvěděl důvěryhodným způsobem. Oznamovatel je pak chráněn ze strany OSPOD mlčenlivostí. Všeobecnou oznamovací povinnost mají všechny pověřené státní orgány. Pokud tak daný subjekt (škola, zdravotnické zařízení) neučiní, jedná se o správní delikt. Zároveň ovšem není dané povinnosti zproštěn např. učitel nebo lékař dítěte. Za pozornost také stojí, že v případě, kdy čin spadající pod syndrom CAN oznámí samo týrané, zneužívané, zanedbávané dítě, je nutné mu věřit. Děti si většinou takovou situaci nevymyslí, a pokud ano, mají k tomu závažný důvod, který může se syndromem CAN souviset.⁸⁹

⁸⁷ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí.* [online] 2020, s. 31 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf>

⁸⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 16, 52.

⁸⁹ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí.* [online] 2020, s. 31-32 [cit. 2022-07-

Problematika syndromu CAN je v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zohledněna zejména v části druhé (zvláštní části), v níž je v rámci Hlavy I pojednáno o trestných činech proti životu a zdraví (vražda, zabití, vražda novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti, ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví, včetně ublížení z nedbalosti, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, neposkytnutí pomoci, v rámci Hlavy II (trestné činy proti svobodě, k nimž patří obchodování s lidmi, zbavení či omezování osobní svobody, zavlčení, vydírání). Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou uvedeny v Hlavě III (jedná se zejména o znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituci ohrožující mravní vývoj dětí, zneužití dítěte k výrobě pornografie, účast na pornografickém představení, navazování nedovolených kontaktů s dítětem). Hlava IV se týká zanedbávání dítěte (opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výchovy, týrání svěřené osoby, únos dítěte, ohrožování výchovy dítěte, svádění k pohlavnímu styku).⁹⁰

Nejčastěji se jednání spadající pod syndrom CAN týkají znásilnění (§ 185 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 TZ), pohlavního zneužití (§ 187 TZ), kuplířství (§ 189 TZ), zneužití dítěte k dětské pornografii (§ 193 TZ), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 TZ), zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ), týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), týrání osoby žijící ve společném období (§ 199 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ), vraždy (§ 140 TZ).⁹¹

V kapitole 3.2 bylo zmíněno, že děti jsou považovány za zvlášť zranitelné oběti. Tato skutečnost není zohledněna v trestním zákoníku, ale v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). K informacím uvedeným v kapitole 3.2 lze doplnit, že dítě je považováno za zvlášť zranitelnou oběť i v případě, že o tom existují pochyby.⁹²

4.3 Občanský zákoník

Občanský zákoník obsahuje právní úpravu relevantní k problematiku syndromu CAN v souvislosti s nepřiměřenými tresty, resp. výchovnými prostředky, maximální doby

16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneužívanych-deti-2020.pdf>

⁹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 140-202.

⁹¹ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívanych dětí.* [online] 2020, s. 49 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneužívanych-deti-2020.pdf>

⁹² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), § 3.

trvání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí (předběžné opatření smí trvat maximálně 6 měsíců od jeho vydání, lze jej však prodloužit), určení majetkové a nemajetkové újmy (u syndromu CAN se jedná především o nemajetkovou újmu, která je ale subjektivní. Nelze ji tedy vyčíslit, pouze kompenzovat).⁹³

Občanský zákoník také vymezuje, co je to rodičovská odpovědnost: „*Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud*“.⁹⁴ Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejnou měrou a stejným způsobem. Nastane-li omezení svéprávnosti rodiče, dochází také k omezení rodičovské odpovědnosti. Rozsah rodičovské odpovědnosti, o které případně rozhoduje soud (jako je tomu v případě syndromu CAN), vychází vždy ze zájmu dítěte. Soud věnuje názoru dítěte přiměřenou pozornost, se zohledněním věku dítěte, jeho vyspělosti. Rodičovská odpovědnost může být omezena nebo je omezen její výkon, přičemž soud také toto omezení definuje. Zbavení rodičovské odpovědnosti je zvažováno vždy v případě trestného činu proti vlastnímu dítěti. U omezení rodičovské odpovědnosti se zvažuje, zda se bude moci rodič s dítětem stýkat, případně za jakých okolností. U zbavení rodičovské odpovědnosti je možné, aby se rodič s dítětem stýkal, jestliže je to v zájmu dítěte. Rodiči v obou případech (zbavení, omezení rodičovské odpovědnosti) zůstává vyživovací povinnost.⁹⁵

V občanském zákoníku je důležitá část týkající se péče o dítě a jeho ochrany. Do ní spadá nutnost užívat výchovné prostředky v míře a podobě odpovídající okolnostem. Nesmí při tom docházet k ohrožení zdraví, vývoje a jeho důstojnosti.⁹⁶ Lze souhlasit se vládní zmocněnkyní pro lidská práva K. Šimáčkovou Laurenčíkovou, že výklad takto definovaného tělesného trestu (resp. výchovného prostředku) je velmi subjektivní. Ten, kdo zažil tělesné tresty ve svém dětství jako běžné, může být při výkladu značně benevolentní. Proto mnoho odborníků tvrdí, včetně Šimáčkové Laurenčíkové, že je vhodné i v českém prostředí zavést

⁹³ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí.* [online] 2020, s. 11, 18, 52 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf>

⁹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858.

⁹⁵ Tamtéž, § 856-857, 870-874

⁹⁶ Tamtéž, § 884, odst. 2.

zákaz tělesných trestů.⁹⁷ Tělesné tresty byly ještě v 90. letech běžným výchovným prostředkem. V roce 2000 byly zakázány pouze v 11 zemích, ovšem v roce 2022 se již jedná o 58 zemí. První zemí, která tělesné tresty zakázala, bylo Švédsko. Stalo se tak v roce 1979. I po zavedení tohoto zákazu však ve veřejném diskurzu bylo více než 10 let diskutováno o tom, zda je to vhodné. Trvalo desítky let, než švédští rodiče téměř bez výjimky od tělesných trestů upustili. Byla nutná osvětová kampaň v médiích, ve školách, na obalech mléka, vláda do všech domácností rozeslala edukační brožuru. Rodiče nejsou kriminalizováni, pokud se ve Švédsku tělesného trestu dopustí. Ovšem může je navštívit policie nebo OSPOD. Tyto orgány pak rodiče edukují a nabízejí pomoc.⁹⁸ Studie duRivage et al. prokázala, že u dětí, které jsou tělesně trestány, se ve větší míře vyskytují fyzické i psychické obtíže (jedná se např. téměř o dvojnásobný výskyt depresí, úzkostí, poruch chování).⁹⁹ Česká republika je jednou z mála zemí světa, která stále tělesné tresty legitimizuje. Její postoj a právní úprava tělesných trestů např. porušuje Evropskou chartu. Česká republika se sice zavázala v rámci různých mezinárodních úmluv zrušit tělesné tresty, Evropský výbor pro sociální práva kritizoval již v roce 2015 Českou republiku (stejně jako Belgii, Francii, Slovinsko a Irsko), že výchovné tělesné tresty explicitně nezakázalo, což bylo ve všech kritizovaných zemích, s výjimkou Česka, v tamějších právních dokumentech napraveno. Kritika přichází i ze strany Výboru OSN pro práva dítěte.¹⁰⁰

V občanském zákoníku lze dále nalézt část týkající se preventivních, výchovných a sankčních opatření. Je-li dítě ve stavu nedostatku řádné péče, soud po dobu nezbytně nutnou zasahuje (napomenutí, dohled nad dítětem, omezení, zbavení rodičovské odpovědnosti). Pokud opatření učiněná soudem nejsou účinná, jedná se o ústavní výchově. Výslovně je však v občanském zákoníku uvedeno, že nedostatečné majetkové nebo bytové poměry samy o sobě nemohou být důvodem pro rozhodnutí o ústavní výchově. S rodinou v takovém případě pracují odborníci, kdy se jedná především o sanaci rodiny.

⁹⁷ RYŠAVÁ, Michaela. Zakázat fyzické tresty je vzkaz, že takhle ne, říká zmocněnkyně. Chce o tom mluvit s Jurečkou. *Hospodářské noviny* [online] 3. 6. 2022 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67077570-zakazat-fyzicke-tresty-je-vzkaz-ze-takhle-ne-rika-zmocnenkyne-chce-o-tom-mluvit-s-jureckou>

⁹⁸ FIALOVÁ, Lucie. Čtyřicet let za Švédskem a dvacet za Turkmenistánem. Fackovat děti se smí už skoro jen v Česku. *EDUzín* [online] 11. 2. 2022 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2022/02/11/ctyricet-let-za-svedskem-a-dvacet-za-turkmenistanem-fackovat-deti-se-smi-uz-skoro-jen-v-cesku/>

⁹⁹ DuRIVAGE, Nathalie et al. Parental Use of Corporal Punishment in Europe: Intersection between Public Health and Policy. *PLoS One* [online] 2015, Vol. 10, Issue 2 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0118059>

¹⁰⁰ FIALOVÁ, Lucie. Čtyřicet let za Švédskem a dvacet za Turkmenistánem. Fackovat děti se smí už skoro jen v Česku. *EDUzín* [online] 11. 2. 2022 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2022/02/11/ctyricet-let-za-svedskem-a-dvacet-za-turkmenistanem-fackovat-deti-se-smi-uz-skoro-jen-v-cesku/>

Ústavní výchova může být nařízena maximálně na 3 roky, dobu však lze prodloužit. Před ústavní výchovou má však vždy přednost výchova pěstounská. Lze nařídit pěstounskou výchovu na přechodnou dobu.¹⁰¹

¹⁰¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 924-925, 958, 971.

5 VÝSLECH

Spíše výjimečně se dítě svěří se zkušeností, že bylo zneužito, nebo je zanedbáváno. Pokud přece jen dítě zkusí svěřit se druhé osobě, zásadou je, že je nutné dítěti věřit, dle toho také s dítětem náležitě komunikovat. V některých případech si může dítě popisovanou situaci vymyslet, nicméně menší škoda nastane, když dospělý bude s důvěrou a empatií naslouchat, než když jej odmítne, a to se pak už dále na nikoho dalšího se svojí zkušeností neobráť. Při komunikaci s dítětem, které zažilo týrání, nebo i zanedbávání, je důležité vyslechnout jej, věřit mu, nic nezlehčovat. Dítě by mělo být podpořeno, mělo by dostat adekvátní rady (např. jak má postupovat v dalším řešení, na jaké instituce se má obrátit, dítěti by mělo být zajištěno minimálně další poradenství). Nezbytné je ubezpečit dítě, že jedná správně, dodat mu sílu pro další jednání.¹⁰²

Specifická situace nastává, jestliže je případ řešen příslušnými orgány, jakými je OSPOD nebo PČR. V kapitole jsou popsány obecné zásady výslechu, jeho průběh, přičemž detailněji je pozornost věnována vedení výslechu z hlediska trestního práva, kriminalistiky a psychologie. Jaké jsou zvláštnosti výslechu dětí je následně přiblíženo v kapitole šesté.

5.1 Obecné vymezení výslechu

Výslech je dle Vybírala nejrozšířenější metodou v kriminalistické praxi, nezřídka je dokonce jedinou technikou k získání důkazů k objasnění věci. Podstatou výslechu je získávání informací z paměťových stop jejich reprodukcí, a to za dodržení zákonem stanovených podmínek a z důvodů stanovených zákonem.¹⁰³ Jak více přibližuje Vichlenda, jestliže je výslech jako metoda kriminalistické a vyšetřovací praxe užit orgánem činným v trestním řízení, stává se trestně procesním úkonem.¹⁰⁴

Výslech je většinou klasifikován dle dvou hledisek, kterými jsou hledisko procesního postavení vyslýchaného a hledisko zvolených kriminalisticko-taktických prvků. V prvním případě se rozlišuje výslech k podání vysvětlení, výslech obviněného, výslech svědka, výslech poškozeného (poškozený je svědkem, nicméně toto rozlišení je významné s ohledem na rozdílnou zainteresovanost jedince na případu, s čímž se také následně pojí odlišný

¹⁰² PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006, s. 124. ISBN 80-247-1216-4.

¹⁰³ VYSKOČIL, Martin. Kriminalisticko-taktická metoda výslechu v souvislosti s vyšetřováním trestného činu pojistného podvodu. *Bezpečnostní teorie a praxe* [online] 2019, č. 3, s. 57. ISSN 1211-2461 [cit. 2022-07]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2020/01/Kriminalisticko-taktick%C3%A1-metoda-v%C3%BDslechu.pdf>

¹⁰⁴ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. [online] Karviná, 2011, s. 296 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminalistika.pdf>

přístup vedení výslechu), výslech znalce. Ve druhém případě dochází k dělení výslechu dle věku (výslech nezletilých, mladistvých, dospělých a starých osob, což má vliv nejen na paměťovou stopu, ale též způsob vedení výslechu), kriminální zkušenosti (netrestaný, zároveň bez předcházející zkušenosti s výslechem, netrestaný, ale v minulosti již vyslýchaný, trestaný, tj. recidivista), podle mentální úrovně (nutné je zohledněn úroveň intelektu, psychické zdraví, omezenou způsobilost k právním úkonům. V mnoha případech je přizván k výslechu psycholog) a dle stavu fyzického zdraví (nemocní, zranění, umírající, těhotné ženy, což se často děje v nemocnici, v domácím prostředí, většinou dle předchozího vyjádření lékaře).¹⁰⁵

Při provádění výslechu je nutné dodržovat nejen taktická pravidla kriminalistické praxe a soudní psychologie, ale též základní občanská pravidla a svobody občanů.¹⁰⁶ Pravidla, která musí být dodržena z pohledu práva, jsou blíže popsána v kapitole 5.2.

Výslech probíhá v rámci určitých fází, přičemž každá z nich je velmi důležitá. Nelze podcenit fázi úvodní, kdy dochází k formování kontaktu vyslychajícího s vyslychaným. Kromě toho, že je zapotřebí dodržet zákonem dané podmínky a okolnosti výslechu, je zapotřebí vytvořit situaci, v níž se nebude cítit vyslychaný více nekomfortně, než je nutné. Vyslychající potřebuje dobře navázat kontakt s vyslychaným, aby mohl kromě potřebných informací také dle možností poznat osobnost vyslychaného, k čemuž je zapotřebí znát i relevantní postupy komunikace z oblasti psychologie, což platí i pro druhou důležitou fázi výslechu, kterou je analýza výpovědi v průběhu výslechu. Vyslychající se zaměřuje na zjišťování pravdivosti a věrohodnosti výpovědi a postoje vyslychaného k prošetřované věci (komparace dosavadních informací k případu s údaji získanými z výslechu, verifikace vnitřní shody údajů ve výpovědi, vyjasnění dalších okolností). Výslech z pohledu psychologie je detailněji charakterizován v kapitole 5.4. Poslední významnou fází je zdokumentování výslechu. Vždy se musí jednat o objektivní zachycení kriminalisticky relevantních informací ve výpovědi osob. Zapotřebí je doslovný zápis, v němž se rozlišuje, zda se jednalo o monolog vyslychaného, nebo odpovědi na otázky. Protokol může být zapisován zpětně (s využitím audiozáznamu, videozáznamu), nebo v průběhu výslechu slovo za slovem. V prvním případě je rizikem zkreslení, ve druhém je problematické narušení plynulosti, zhoršuje se možnost navázat dobře s vyslychaným kontakt. Ideální je

¹⁰⁵ STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 102-104. ISBN 978-80-7380-095-6.

¹⁰⁶ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. [online] Karviná, 2011, s. 296 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminalistika.pdf>

kombinace obou těchto přístupů.¹⁰⁷ Obecně se však rozlišují tři hlavní fáze výslechu, kterými jsou úvodní stadium, stadium souvislého líčení (monolog) a stadium otázek a odpovědí (dialog).¹⁰⁸

5.2 Výslech z pohledu trestního práva

Základní vymezení výslechu z hlediska trestního práva lze nalézt v tzv. trestním řádu, v němž jsou uvedeny zákonitosti, které musí být dodrženy v rámci vedení výslechu, a to jak v případě obviněného, tak i v případě výslechu svědka. Obviněným se rozumí osoba, proti které je vedeno trestní stíhání. Jestliže je nařízeno hlavní líčení, tj. stadium trestního řízení, v němž je rozhodováno o vině a trestu obžalovaného, nebo uložení ochranného opatření, náhradě škody poškozenému, obviněný je označován jako obžalovaný. Podezřelý je jedinec, který byl zadržen v souladu s trestním řádem, dosud ale proti němu nebylo zahájeno trestní řízení. Odsouzený je osobou, vůči které byl vydán odsuzující rozsudek, který nabyl právní moci, nebo byl vydán pravomocný trestní příkaz.¹⁰⁹

V případě výslechu obviněného jsou tyto zákonitosti uvedeny v § 91-95 trestního řádu. Týkají se zejména identifikace obviněného před zahájením výslechu, objasnění podstaty sděleného obvinění, poučení o právech, ale i následcích křivého obvinění a pomluvy. Je-li obviněno více osob, výslech každé z nich probíhá zvlášť. Výslech musí být veden tak, aby bylo možné získat co nejuplněnější a nejjasnější obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení. V žádném případě nesmí docházet k donucování k výpovědi nebo k doznání. Obviněný musí mít možnost podrobně se vyjádřit k obvinění. Otázky, které vyslychající klade, musí být položeny jasně a srozumitelně, bez předstírání okolností, které jsou klamavé nebo nepravdivé. Zároveň nesmí být naznačováno, jak by měl ideálně obviněný odpovídat. Obviněný má možnost nahlédnout do písemných poznámek vyslychajícího, což je zaznamenáno do protokolu. Do protokolu se výpověď obviněného zapisuje v přímé řeči a pokud možno doslova. Jestliže se nejedná o protokol o hlavním líčení nebo veřejné zasedání, protokol musí obviněnému předložen k přečtení, případně mu může být na jeho požadavek přečten. Doplnění výpovědi ze strany vyslychaného musí být umožněno, doplnění je následně opět zaznamenáno do protokolu, přičemž je nutné, aby byl

¹⁰⁷ VYSKOČIL, Martin. Kriminálně-taktická metoda výslechu v souvislosti s vyšetřováním trestného činu pojistného podvodu. *Bezpečnostní teorie a praxe* [online] 2019, č. 3, s. 61-63. ISSN 1211-2461 [cit. 2022-07]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2020/01/Kriminálně-taktická%20metoda-v%C3%BDslechu.pdf>

¹⁰⁸ VICHLENDÁ, Milan. *Kriminálnístika*. [online] Karviná, 2011, s. 302 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminálnístika.pdf>

¹⁰⁹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Obviněný* [online] © 2022 [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>

obviněný o této možnosti informován. Jestliže byl výslech prováděn bez zapisovatele, vyslýchanému je protokol o výslechu před podepsáním přečten, nebo je předložen k přečtení v přítomnosti nezúčastněné osoby. Pokud má obviněný proti vytvořenému protokolu námitky, je zapotřebí projednat je v přítomnosti příbrané osoby a výsledek projednání je zaznamenán v protokolu.¹¹⁰ Důležité je, aby byl první výslech obviněného proveden co nejpodrobněji, neboť je v případném následném trestním řízení, při dalších výsleších, obtížnější měnit původní výpověď.¹¹¹

Pro účely práce je důležité detailněji popsat, jak je v trestním řádu vymezen výslech svědka, neboť děti, které zažily týrání, zneužívání nebo zanedbávání, bývají v těchto případech vyslýhány jako svědci, pochopitelně s ohledem na jejich věk, zdravotní stav, dosaženou úroveň vývoje apod. Jak je uvedeno v trestním řádu, také výslech svědka musí vždy začít identifikací svědka. Dále je zjišťován poměr svědka k obžalovanému. Svědek je poučen o tom, že má právo odepřít výpověď. Svědek je povinen vypovědět úplnou pravdu, nic nezamlčovat. Informován je o významu výpovědi. U osob mladších 15 let je zapotřebí provést poučení přiměřeně věku. Dle potřeby je svědek dotázán na okolnosti důležité pro zjištění jeho důvěryhodnosti. Svědkovi je možné pokládat doplňující otázky. Týkají-li se intimní oblasti svědka, především jedná-li se o svědka, který se stal obětí vyšetřovaného činu, je nutné zabývat se pouze tím, co je důležité pro objasnění skutečností důležitých pro vedené trestní řízení. Zároveň musí vyslychající volit co nejšetrnější způsob kladení otázek. Nutné je věnovat pozornost obsahu otázek. Cílem by mělo být, aby nemusel být výslech opakován.¹¹² Proto je také důležité, aby byla provedena před samotným výslechem velmi pečlivá příprava, s cílem dosáhnout věrohodné výpovědi.¹¹³ Specifika výslechu osob mladších 18 let jsou uvedena v kapitole šesté.

Platí, že výpověď může odepřít ten, kdo je vázaný uloženou mlčenlivostí, což může být případ sociálního pracovníka. Od mlčenlivosti však taková osoba může být osvobozena soudem. Dále nemusí vypovídat blízký příbuzný svědka (partner/ka, dítě, sourozenec), případně se může jednat o osobu, která by sebe nebo osobu blízkou vystavila výpovědi nebezpečí trestního stíhání. Výslech může probíhat v rámci trestního řízení ze strany PČR, nebo před soudem, a to při soudním jednání, ze strany soudce.¹¹⁴

¹¹⁰ Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 91-95.

¹¹¹ BOUKALOVÁ, Hedvika, Ilona GILLERNOVÁ a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, s. 108. ISBN 978-80-246-4461-5.

¹¹² Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 91-95.

¹¹³ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. *Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha, 1998, s. 41. ISBN neuvedeno.

¹¹⁴ ANON. *Výslech* [online] n. d. [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <http://www.matesvaprava.cz/vyslech>

5.3 Výslech z pohledu kriminalistiky

Vzhledem k tomu, že je výslech primárně metodou kriminalistiky, je také výslech nejdetailněji popsán z hlediska kriminalistiky. S ohledem na rozsah práce se však nelze zabývat veškerými aspekty výslechu z pohledu kriminalistiky. Pro účely práce lze považovat za vhodné přiblížit některé metody kriminalistiky, které jsou užívány při výslechu, resp. jsou s výslechem úzce spojeny. Vyskočil v tomto kontextu zdůrazňuje rekognici a konfrontaci.¹¹⁵

Rekognice je dle Matouškové považována za „za identifikaci osob a věcí výslechem, tedy za zvláštní druh výslechu“.¹¹⁶ Vymezení rekognice lze nalézt i v trestním řádu, v němž je uvedeno, že je k rekognici přístupováno v okamžiku, kdy je zapotřebí, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil jejich totožnost. Před rekognicí probíhá výslech, který je zaměřen na okolnosti vnímání vyšetřované věci (situace). Platí pro ni ustavení pro výpověď obviněného nebo svědka. Má-li být v rámci rekognice poznána osoba, dochází k jejímu zařazení mezi další dvě vzhledově podobné osoby, případně s obdobnými hlasovými vlastnostmi. Poznávající a poznávaný se nemají setkat. Po jejím skončení probíhá výslech znovu, a to v případě, že je zapotřebí odstranit rozpor mezi výpovědí a výsledkem rekognice.¹¹⁷ Rekognici může předcházet portrétní identifikace (svědek popisuje, jak podezřelý vypadal, grafik nebo kreslíř vytváří portrét), která se užívá, je-li pachatel trestného činu neznámý. Lze také využít sadu vytipovaných fotografií osob, které páchají obdobnou trestnou činností. Tato metoda je méně průkazná než rekognice, která na ni může navazovat. Jestliže probíhá rekognice, v jejíž rámci se mezi označovanými osobami ocitne osoba identifikovaná tímto způsobem, zvyšuje se pravděpodobnost, že dotyčný znovu takovou osobu označí, pro což se užívá termín efekt závazku. Je tedy vhodné provádět obě metody s větším časovým odstupem, aby se eliminoval vliv efektu závazku.¹¹⁸

„Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, pokud je nelze objasnit jinak“.¹¹⁹ Konfrontaci je možné provést až poté, kdy obě tyto osoby již byly vyslechnuty a jejich výpovědi byly

¹¹⁵ VYSKOČIL, Martin. Kriminalisticko-taktická metoda výslechu v souvislosti s vyšetřováním trestného činu pojistného podvodu. *Bezpečnostní teorie a praxe* [online] 2019, č. 3, s. 62. ISSN 1211-2461 [cit. 2022-07]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2020/01/Kriminalisticko-taktick%C3%A1-metoda-v%C3%BDslechu.pdf>

¹¹⁶ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 190. ISBN 978-80-247-4580-0.

¹¹⁷ Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 105.

¹¹⁸ BOUKALOVÁ, Hedvika, Ilona GILLERNOVÁ a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, s. 208. ISBN 978-80-246-4461-5.

¹¹⁹ STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 128. ISBN 978-80-7380-095-6.

zaprotokolovány. Při konfrontaci je vyslychaná osoba vyzvána, aby uvedla své tvrzení o okolnostech, které nejsou v souladu. Může uvést nové poznatky. Jedná-li se o konfrontaci tváří v tvář, obě osoby si mohou vzájemně klást otázky jen se souhlasem vyslychajícího. Osobu mladší 18 let lze postavit tváří v tvář jen výjimečně. Není však možné postavit ji tváří v tvář, je-li obětí obviněného v případě trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Konfrontace probíhá vždy jen v řízení před soudem.¹²⁰

Kriminalisté si musí být vědomi situace zvláště zranitelné oběti. Ta je uvedenou právní úpravou chráněna více, než je běžné, a to do jisté míry na úkor obviněného, nicméně toto specifické postavení zvláště zranitelné oběti v trestním řízení má svůj význam. Kriminalisté musí být obeznámeni s možným negativním dopadem výsledku na dítě se syndromem CAN. Pokud by nastala konfrontace, dítěti hrozí vlivem oživování vzpomínek v paměti narušení psychického a mravního vývoje, na což tedy pamatuje trestní řád ochranou dítěte a mladistvého vůči této formě výsledku. Proto také ke konfrontaci v praxi v zásadě nedochází, narozdíl od rekognice, s níž se lze při výsledku zvláště zranitelné oběti setkat.¹²¹

5.4 Výslech z pohledu psychologie

Jak již bylo uváděno v kapitole 5.1, vyslychající by měl být do jisté míry dobrým psychologem, což napomáhá vedení výsledku a získání co nejrelevantnějších (a pravdivých) potřebných informací. Z tohoto hlediska je nezbytné, aby vyslychající průběžně analyzoval především neverbální komunikaci vyslychaného, čímž je možné získat důležité informace nebo podezření, která lze následně vhodně reflektovat v průběhu výsledku. I když nesmí vyslychající ovlivňovat vyslychaného, měl by být schopen poskytnout mu psychologickou pomoc, aby si vybavil zdánlivě zapomenuté vzpomínky, případně překonal chybné vzpomínky nebo subjektivní nedostatky reprodukce (využívány jsou různé techniky, např. princip asociace při předkládání různých fotografií, vyžádání nákresu). Napomůže, když vyslychající podá vyslychanému instrukci, aby vypovídal co nejvíce podrobně, chronologicky, sděloval i to, co mu přijde zbytečné, nedůležité, v čemž by mu měl vyslychající pomáhat prostřednictvím dotazů na detaily popisovaného (čas, počasí, okolí určitého místa, reakce na různé události). Zároveň je vyzván, aby uváděl i zdroje informací, což je významné pro další doplňování informací v rámci případných dalších výsledků.

¹²⁰ Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 104a.

¹²¹ KANDOVÁ, Katarína a David ČEP. Recentní otázky postavení obětí trestných činů v českém trestním řízení. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 22.–23. februára 2018*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018, s. 42-43. ISBN 978-80-7160-474-7.

Nezbytné je na nespěchat na vyslýchaného. Jestliže získá vyslýchající dojem, že má dotýčný tendenci vypovídat lživě, nebo nechce vypovídat, nesmí se vyslýchající uchýlit k nátlaku formou násilí, hrozeb nebo vydírání. Lze však působit na city a rozum. Vždy je vhodnější předejít lži než ji následně složitě vyvracet. Vyslýchající si vypomáhá využíváním stavu emocionálního napětí, poukazuje na rozpory ve výpovědi, zaměřuje se na příčiny nepravdivé výpovědi.¹²²

Jak vysvětlují Straus a kol., k základním psychologickým faktorům, které mají vliv na výpověď, patří vnímání, paměť, myšlení a reprodukce. Na vnímání má vliv např. bolest, emoce, únava, které mohou vnímání značně zkreslovat. Vliv na vnímání má i osobnost jedince (věk, vzdělání, mentální úroveň apod.). Co se týče paměťové stopy, ta po čase vyhasíná, zejména je-li uložena v paměti bez většího počtu souvislostí. Úroveň myšlení ovlivňuje schopnost vytvářet různé soudy. Reprodukce znamená, že vybavená vzpomínka není přesnou kopií původně vnímané události. Zejména u dětí může být reprodukce velmi nepřesná, což se týká i dospělých, od kterých je reprodukce vyžadována krátce poté, co zažily silně emočně nabitou událost – typickým případem je znásilnění.¹²³

Čírtková uvádí, že existuje samostatná disciplína nazvaná psychologie výslechu, která navazuje na kriminalistiku a rozpracovává její poznatky a zásady, jako je např. navázání kontaktu s osobou v rámci výslechu, kladení otázek apod. Je však vždy na konkrétním vyslýchajícím, do jaké míry dokáže poznatky z psychologie výslechu zohlednit v praxi. Každý vyslýchající by si měl být vědom skutečnosti, že je výslech značně stresující situací. Důležité je tak např. vhodně zvolit prostory k výslechu, především pak citlivě pracovat s emocemi vyslýchaného. Pokud vyslýchaný prožívá silné emoce, bude si hůře vybavovat některé události, nebude ochoten spolupracovat, může podávat zkreslené informace, aniž by tak činil záměrně.¹²⁴ Na výpověď dítěte má vliv např. i únava. Vždy je tedy nutné registrovat prožívání dítěte během výslechu, modifikovat vedení výslechu dle aktuálního stavu dítěte.¹²⁵ Jestliže se dítě ocitá v prostředí, které je pro něj nekomfortní,

¹²² VICHLENDÁ, Milan. *Kriminalistika*. [online] Karviná, 2011, s. 302 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminalistika.pdf>

¹²³ STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 104-106. ISBN 978-80-7380-095-6.

¹²⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 256-258. ISBN 80-7178-931-3.

¹²⁵ KOPENCOVÁ, Dagmar. Kurz „Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti“. *Kriminalistický sborník*, 2014, roč. 58, č. 4, s. 66-67.

nepůsobí na něj bezpečně, výpověď dítěte může být touto skutečností velmi negativně zkreslena.¹²⁶

Jednou z hlavních zásad vedení výslechu je trpělivost. U nezletilých je velkou chybou kritizovat je, nebo na ně vyvíjet nátlak. Děti navíc bývají značně sugestibilní. Nevhodným kladením otázek může být dítě ve své výpovědi ovlivněno vyslychaným. Takto vedený výslech pak může být zpochybněn pro pravdivost podaných informací. V neposlední řadě je nezbytné, aby sám vyslychající dokázal během výslechu pracovat se svojí vlastní osobou, tedy uvědomoval si své prožitky, postoj vůči vyslychanému apod., neboť svým osobním nastavením může též značně ovlivnit výsledek výslechu.¹²⁷ Vyslychající by měl být také schopen určitého náhledu na svoji osobu. Spurný rozlišuje čtyři typy vyslychajících z hlediska jejich potřeb: vyslychající může maximálně prosazovat uspokojení svých potřeb, nebo je naopak prosazuje minimálně. Další protipól se týká akceptace potřeb vyslychaného (akceptuje či neakceptuje potřeby vyslychaného). Od toho se pak odvíjí zaměření vyslychajícího během výslechu např. na výsledek, nebo naopak na psychický stav vyslychaného. Každý z těchto typů pak může být jinak úspěšný při vedení výslechu. V případě výslechu dětí, o kterém je více pojednáno v další kapitole, je dle autora důležité vnímat potřeby dítěte a dostatečně je zohledňovat.¹²⁸

¹²⁶ KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 16. ISBN 978-80-7251-294-2.

¹²⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 256-261. ISBN 80-7178-931-3.

¹²⁸ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál, 2003, s. 56-59. ISBN 80-7178-846-5.

6 VÝSLECH DĚTÍ

Výslech dětí má určité zákonitosti, z nichž některé již byly nastíněny v předchozím textu. V kapitole jsou uvedeny hlavní aspekty vedení výslechu dítěte, tedy dítěte mladšího patnácti let, ale též mladistvého.

Obecně platí, že se dítěti musí během výslechu dostávat pocitu jistoty a bezpečí, čemuž je nutné přizpůsobit veškeré okolnosti vedení výslechu, včetně okolností předcházejících výslechu a okolností po jeho skončení. U výslechu dětí by mělo být přítomno minimum osob, ovšem je zapotřebí přítomnost těch, kteří u výslechu musí být (např. pedagog či psycholog). Vždy je žádoucí, aby osoby či subjekty, které výslech provádějí, disponovaly standardizovanými pravidly vedení rozhovoru a výslechu dítěte.¹²⁹ Pracovník z OSPOD nebo psycholog mohou v případě potřeby, na základě § 102 trestního řádu, navrhnout odložení výslechu nebo přerušeni výslechu.¹³⁰

6.1 Poučení dětí

Základní vymezení toho, jak má PČR postupovat v případě vyšetřování určitého případu, je uvedeno v zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky: „*Policista je povinen před provedením úkonu poučit osobu dotčenou úkonem o právních důvodech provedení úkonu, a jde-li o úkon spojený se zásahem do práv nebo svobod osoby, také o jejich právech a povinnostech. Pokud poučení brání povaha a okolnosti úkonu, poučí nebo zajistí toto poučení hned, jakmile to okolnosti dovolí*“.¹³¹

Základní práva obětí trestných činů se týkají práva na respektování osobnosti a důstojnosti, zdvořilý a šetrný přístup (dítě musí být poučeno o tom, že všechny relevantní osoby, tj. policista, soudce, státní zástupce, obhájce, pracovník zdravotnického zařízení, pomáhajících organizací apod., s ním budou jednat citlivě, neboť je nezbytné předcházet viktimizaci), práva na poskytnutí odborné pomoci (dětem je poskytována bezplatně), práva na informace (v případě dětí mladších 15 let a mladistvých je důležité informování o tom, za jakých podmínek mají právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí, ale též to, jaké etapy budou následovat po výslechu a celém trestním řízení a jakou roli v nich bude dítě mít),

¹²⁹ KNETLOVÁ, Zlata, Iva VOLFOVÁ a Markéta BARTUŠKOVÁ. *Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech. Metodika pro specializované odborníky (pracovníky sociálně právní ochrany dětí, soudce a další)*. [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2016, s. 24 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-\(ne\)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-(ne)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf)

¹³⁰ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna a kol. *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let v řízení o činu jinak trestném*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 19. ISBN 978-80-87414-17-0.

¹³¹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 13.

práva na informace o pobytu obviněného nebo odsouzeného na svobodě), práva na ochranu před hrozícím nebezpečím a přijetí opatření k zajištění bezpečí (dítěti může být poskytnuta krátkodobá ochrana), práva na zabránění kontaktu s pachatelem (viz kapitola 5.2), práva na ochranu při výslechu a podání vysvětlení (jedná se již o zmíněné právo zvláště zranitelné osoby být vyslýchána osobou stejného pohlaví. Jiné oběti o toto mohou žádat. Důležité je v případě tohoto práva možnost využít tlumočníka, zejména ale právo na vyslechnutí odborně vyškolenou osobou. Podobně jako u výslechu stejným pohlavím, dítě toto práva jako zvláště zranitelná oběť má, mělo by se jednat o běžnou praxi, nicméně ve výjimečných případech, kdy není možné výslech odložit, tomu tak nemusí být. K tomuto právu přináležejí i právo na vedení výslechu jen jednou, opět je-li to možné. Pokud musí být výslech opakován, lze-li to provést, mělo by se jednat o stejnou osobu), práva na doprovod důvěrníkem, a to po celou dobu trestního řízení, nejen při výslechu, práva na prohlášení o dopadu trestného činu na dítě, k čemuž je možné mít zmocněnce), práva na ochranu soukromí (je velmi důležité dítěti sdělit, že se o tom, o čem bude v rámci výslechu hovořit, nemůže dozvědět nikdo jiný než orgány činné v trestním řízení), práva na peněžitou pomoc a práva na domáhání se nápravy při porušení práv ze strany orgánu veřejné moci (stížnost, náhrada škody nebo poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu).¹³²

Vzhledem k tomu, že je dítě považováno v případě syndromu CAN za zvláště zranitelnou oběť, je poučeno o právech, které zvláště zranitelné oběti mají a k nimž kromě výše uvedeného patří i právo na výslech v prostorách specificky upravených či přizpůsobených pro tyto účely, což jsou speciální výslechové místnosti (více viz kapitola 6.4). Dítě musí být také informováno o svém právu být zastoupeno zmocněncem, což může, ale nemusí být důvěrník. Pomoc zmocněnce je pro zvláště zranitelnou oběť bezplatná.¹³³

Dítěti se dostává tohoto poučení dle jeho věku a dalších zvláštností, ovšem vždy je poučen zákonný zástupce dítěte, případně opatrovník nebo zmocněnec. Důležité je nezahlítnout dítě informacemi, podat mu především informace, které jsou klíčové, tedy např. to, že jeho sdělení se nedozví pachatel činu, nebo že je cílem dítě zatížit co nejméně. Velmi důležitou součástí poučení dítěte je informace o tom, že se dítěti může dostat pomoc ze strany policejního psychologa, přičemž tato intervence může být opakovaná, a nejen formou

¹³² PČR. *Práva obětí trestných činů a poškozených* [online] © 2022 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prava-obeti-trestnych-cinu-a-poskozenych.aspx>

¹³³ PČR. *Zvláště zranitelné oběti* [online] © 2022 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

osobního kontaktu, ale i nepřetržité telefonické podpory. Většinou podává potřebné informace policista, a to ústně i písemně dle právního vymezení poučení.¹³⁴

Jak shrnují Knetlová, Volfová a Bartušková, děti mají před výsledkem strach či obavy, jak bude výslech probíhat, na co budou dotazováni, jak mají reagovat, když nebudou znát odpověď, co se stane, když sdělí pravdu, jak se výslech dotkne pachatelem, kde se bude pachatel v době výslechu nacházet, jak dlouho bude výslech trvat, co nastane po jeho skončení, kdy se dítě dozví, jak vše dopadlo apod. Dítě musí být dle autorek primárně informováno o tom, proč má vypovídat, tedy musí být seznámeno s významem jeho výpovědi. Mělo by se mu dostat popisu celé situace, přičemž je nezbytné, aby se dítěti dostalo jasné a jemu pochopitelné informace o tom, co má, musí, ale též nemusí říkat.¹³⁵

6.2 Výslech dítěte mladšího patnácti let

Každý výslech dítěte mladšího patnácti let musí být záležitostí akcentující zvláštnost každého dítěte. To je dáno nejen tím, že děti mladší patnácti let jsou jinak mentálně a emočně vyspělé než dospělí, ale též tento požadavek vychází ze skutečnosti, že je výslech záležitostí, která dítě může značně traumatizovat. Dítě je nuceno vzpomínat na události, ke kterým nemuselo vůbec mentálně dospět, kterým nerozumí. Proto je zapotřebí dbát kromě obecných aspektů sekundární viktimizace také na jeho duševní a mravní vývoj, který může být v souvislosti s výslechem ohrožen, narušen. K výslechu bývá přizván sociální pracovník, pedagog nebo psycholog či obecně osoba, která rozumí problematice dětského vývoje, zároveň má profesní zkušenost s výchovou mládeže. Tato osoba je též určitým garantem, že bude výslech veden vhodným způsobem. Ve vhodných případech se může výslechu zúčastnit i zákonný zástupce dítěte, resp. oba rodiče. Rodič ovšem nenahrazuje odborníka v podobě pedagoga, psychologa apod. Rodiče nemohou být výslechu přítomni, jestliže se sami ocitají v roli svědka, nebo jsou obviněni z trestného činu, pro který dítě výslech absolvuje. Zároveň je rodič vyloučen, pokud by jeho přítomnost bránila dítěti vypovídat

¹³⁴ FRAŇKOVÁ, Alexandra a kol. *Tak snadno se to nepozná. Metodika realizace primárně preventivních programů na prvním stupni základní školy* [online] 2017, s. 36-37 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/app/uploads/2017/12/metodika-realizace-primarne-preventivnich.pdf>

¹³⁵ KNETLOVÁ, Zlata, Iva VOLFOVÁ a Markéta BARTUŠKOVÁ. *Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech. Metodika pro specializované odborníky (pracovníky sociálně právní ochrany dětí, soudce a další)*. [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2016, s. 23 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-\(ne\)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-(ne)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf)

potřebným způsobem (tedy např. dítě nemá s rodičem dobrý vztah). Vždy je zapotřebí vést výslech tak, aby nebyl opakován.¹³⁶

Nastat může situace, kdy je nutné vyslechnout dítě mladší patnácti let ještě předtím, než je zahájeno trestní řízení. V takovém případě se jedná o výslech, který má povahu neodkladného a neopakovatelného výkonu a je prováděn za účasti soudce. To, že by mělo být dítě mladší patnácti let vyslechnuto pouze jednou, je zohledněno při dalším jednání před soudem, kde se většinou výpověď dítěte přečte, může být přečten záznam, přičemž záleží na soudci, jaký postup zvolí.¹³⁷ Nastat může i specifická situace, která je popsána v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu a která se týká výslechu dítěte před soudem: „*Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí*“.¹³⁸ Zároveň platí, že dítě nemá povinnost vypovídat. Dítě se tedy může rozhodnout mlčet, nesmí být nuceno do výpovědi a příslušné subjekty musí respektovat status zvláště zranitelné oběti, s čímž se pojí i možnost nevypovídat, resp. primárně dbát na to, aby dítěti nebyla způsobena v souvislosti s výslechem další újma. Vždy je tedy důležité dostatečně dbát na bezpečí dítěte a psychickou pohodu od počátku kontaktu s ním, což zvyšuje pravděpodobnost, že se dítě nebude bránit výslechu.¹³⁹

6.3 Výslech mladistvého

Pro výslech mladistvého platí v zásadě stejné zákonitosti, jako je tomu v případě výslechu dítěte mladšího patnácti let. Dle agentury FRA (Agentura Evropské unie pro základní práva) se rozdíl týká zejména vyspělosti dítěte, kdy je tedy možné blíže se dítě dotazovat na události, které prožilo, mladistvý často také nepotřebuje nebo nechce podporu při výslechu v podobě rodičů. Rozdíl se týká také poučení mladistvého. Zatímco u dítěte mladšího patnácti let je zapotřebí podat dítěte především základní informace, není nutné, ani vhodné zatěžovat je výkladem všech práv, které má, v případě mladistvého má smysl podat poučení podrobněji. Mladistvý se může vlivem tohoto přístupu cítit jako více kompetentní,

¹³⁶ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Ochrana dětí* [online] © 2022 [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/ochrana-deti/>

¹³⁷ FRAŇKOVÁ, Alexandra a kol. *Tak snadno se to nepoznává. Metodika realizace primárně preventivních programů na prvním stupni základní školy* [online] 2017, s. 38 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/app/uploads/2017/12/metodika-realizace-primarne-preventivnich.pdf>

¹³⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 100, odst. 3.

¹³⁹ CIPRÝN, Štěpán. *Výslech dítěte s ohledem na jeho psychický stav* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vyslech-ditete-s-ohledem-na-jeho-psychicky-stav>

uměňuje se asymetrie vztahu vyšetřovatel–vypovídající. Pro mladistvého, který byl poškozen způsobem spadajícím pod syndrom CAN, může být také cenné vnímat, že má svá práva, že má na něco nárok. Vzhledem ke své vyspělosti pak dokáže mladistvý mnohem častěji než dítě o něco požádat. Vždy je však zapotřebí sledovat hlavní cíl, kterým je určitý komfort vyslychaného. Je nutné hledat rovnováhu mezi patřičným informováním a zahlcením informacemi. Vodítkem je prožívaná úzkost, patrná ve fázi poučování.¹⁴⁰

Na rozdíl od dětí mladších patnácti let je také možné vést výslech odlišným způsobem, ve smyslu nižšího počtu pokládání otázek, což by na nižšího věku mohlo působit zúzkostňujícím způsobem. Mladiství mohou mít již svůj specifický slovník pro označení různých částí těla nebo sexuálních aktivit. Výrazy je zapotřebí respektovat, lze je přiměřeně opakovat v rámci vedeného výslechu. U mladistvých (dospívajících) je důležitý respekt. Ten lze získat např. i tím, že vyšetřovatel pravdivě a vždy odpovídá na otázky mladistvého.¹⁴¹

Zároveň je zapotřebí dodržovat zásady kladení otázek. Mladistvý si může více než mladší dítě uvědomovat, v jaké situaci se ocitá, může se více stydět apod. Zásady pro kladení otázek vycházejí z dlouholeté praxe a v případě mladistvého mají význam opět v souvislosti s jeho potřebou ochrany vlastního Já (identity, která se v době dospívání rozvíjí), vlastní úcty. Vždy by mělo platit, že otázky nejsou kladeny sugestivně, na mladistvého není vyvíjen tlak, aby své odpovědi doplnil, a to ani v případě, kdy odpovídá ano či ne. Je na osobě, která výslech vede, aby pokládala otázky způsobem, který je pro mladistvého přijatelný, není konfrontační. Přednost mají vždy otázky otevřené, s poskytnutím dostatku času na odpověď. Primárně je však zapotřebí klást otázky co nejméně, využívat spontánní výpovědi.¹⁴² Tlak, který je na dítě či mladistvého vyvíjen, může vést i k nepravdivé výpovědi, a to např. na základě vyplňování vzpomínkových mezer.¹⁴³

K výslechu osob ve věku do 18 let shrnuje Ciprýn, že se jedná vždy o záležitost individuální, odvíjející se od případu, věku jedince, ale i jeho mentální vyspělosti a psychické pohody. Dle občanského zákoníku je předpokládáno, že je dítě schopno vyjádřit svůj názor od 12 let, nicméně v praxi se dle autora, který působí jako advokát, často daří

¹⁴⁰ FRA. *Justice vstřícná k dětem – perspektivy a zkušenosti odborníků* [online] Vídeň: Agentura Evropské unie pro základní práva, 2015, s. 6-7. ISBN 978-92-929239-764-7 [cit. 2022-07-31]. Dostupné také z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_cs.pdf

¹⁴¹ BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014, s. 70 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

¹⁴² MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 265. ISBN 978-80-247-4580-0.

¹⁴³ GILLERNOVÁ, Illona a Hedvika BOUCHALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 177. ISBN 80-246-1293-3.

získat nejkvalitnější výpověď v rámci výslechu od dětí ve věku 7-10 let, neboť tyto děti jsou již dostatečně ukotveny v realitě, umí se dobře a přesně vyjadřovat, jsou málo sugestibilní, navíc si ještě příliš neuvědomují, jaký dopad na jiné osoby a okolí může jejich výpověď mít. Mohou být tedy v menší míře negativně ovlivněny okolím v souvislosti s podáním výpovědi k případu. U osob ve věku 15-18 let, tedy u mladistvých, bývá často situace opačná a výslech mladistvých může být problematický s ohledem na jejich emoční nestálost, problém s autoritami apod.¹⁴⁴ Přítomen může být negativismus, který je typický pro dospívání a je pro adolescenta způsobem nezralé obrany.¹⁴⁵ Primární je tak u mladistvých zaujímat již zmíněný dostatečně respektující přístup.¹⁴⁶

6.4 Prostory pro výslech dítěte

Jak již bylo uváděno, výslech dítěte může probíhat před soudem. Bez ohledu na to, zda se jedná o výslech před soudem nebo ze strany PČR, vždy je kladen důraz na to, aby se dítěti jako zvlášť zranitelné oběti dostalo speciálního zacházení. Prostory, v nichž výslech probíhá, by měly být pro dítě co nejpříjemnější. Základním požadavkem je, aby se jednalo o prostory, které jsou útulné a dítě se v nich cítí bezpečně. Velmi často se jedná o tzv. speciální výslechové místnosti,¹⁴⁷ o nichž je více pojednáno v kapitole 6.5. Jak může (či by měla) vypadat výslechová místnost užívaná soudem je přiblíženo v oddílu příloh (Příloha č. 1).

V minulosti probíhal výslech na policejní služebně, dítě sedělo naproti policistovi u stolu, který vše průběžně zapisoval do počítače, v minulosti s využitím psacího stroje. Výpověď mnohdy podávalo dítě opakovaně, různým lidem.¹⁴⁸ Cesta k současné praxi, kdy je preferováno využívání speciální výslechové místnosti, byla postupná, a i v současné době existují různé názory na to, v jakých prostorech by měl výslech dítěte probíhat. Lze se setkat s názory, že by mělo být dítě primárně vyslechnuto tam, kde se cítí bezpečně – tedy např. v jeho domově, nebo ve škole. Domov ovšem nemusí být vždy bezpečným místem pro dítě, což často platí pro děti, které zažily týrání, zneužívání. Škola má v tomto ohledu jiné

¹⁴⁴ CIPRÝN, Štěpán. *Výslech dítěte s ohledem na jeho psychický stav* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vyslech-ditete-s-ohledem-na-jeho-psychicky-stav>

¹⁴⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, s. 365. ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁴⁶ CIPRÝN, Štěpán. *Výslech dítěte s ohledem na jeho psychický stav* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vyslech-ditete-s-ohledem-na-jeho-psychicky-stav>

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ MACHOVÁ, Martina. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami*. [online] 2018 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kdo-te-tyral-deti-budou-u-vyslechu-obklopane-hrackami/r~i:article:618658/>

postavení. Pro dítě skutečně může být jediným místem, kde je mu dobře, neboť uniká ze stresu, které zažívá v domově. Nicméně pokud by si následně začalo dítě spojovat školu se situací výslechu, tedy i s traumatem, které zažilo, z jeho života by tento jediný bezpečný prostor zmizel.¹⁴⁹

Pro rozhodování o volbě vhodného prostoru pro výslech dítěte je od roku 2010 významný článek 7 odst. 8 závazného pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže, dle kterého se má především výslech dítěte mladšího 15 let odehrávat primárně ve speciální výslechové místnosti. Podle tohoto pokynu je ovšem také možné, aby výslech probíhal i na jiném místě, a to v případě, že speciální výslechová místnost není k dispozici, nebo pokud výslech ve speciální výslechové místnosti není pro dítě vhodný. Zároveň ale musí platit podmínka, že zvolené místo může přispět ke správnému provedení výkonu úkonu a k dosažení žádoucího výsledku (tj. dítěti se dostane patřičného zacházení jako zvlášť zranitelné oběti a dané prostředí nebude negativně ovlivňovat výslechovou situaci. I když platí, že by měla být speciální výslechová místnost volena vždy v případě dětí do 15 let, ne vždy se tak děje. V roce 2012 bylo pouze 3,2 % podezřelých dětí vyslechnuto ve speciální výslechové místnosti.¹⁵⁰

Lze doplnit, že počet speciálních výslechových místností přibývá. Zatímco v roce 2013 jich bylo 44,¹⁵¹ v roce 2021 se jednalo o 77 speciálních výslechových místností.¹⁵² Jaké jsou standardy jejich vybavení a jak v nich výslech dítěte či mladistvého probíhá, je popsáno dále v textu.

6.5 Speciální výslechová místnost

Jak stručně popisuje psycholog Z. Kolařík v rozhovoru s Kapkovou, princip využívání speciální výslechové místnosti je poměrně jednoduchý: dítě je uvedeno do místnosti, v níž je jednocestné zrcadlo. Dítě tedy vidí zrcadlo, nevidí však osoby, které jsou za zrcadlem. Jedná se např. o sociálního pracovníka z OSPOD, rodiče dítěte, soudce, obhájce apod. V místnosti je s dítětem pouze vyšetřovatel. Místnost je vybavena tak, aby připomínala

¹⁴⁹ CIPRÝN, Štěpán. *Výslech dítěte s ohledem na jeho psychický stav* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vyslech-ditete-s-ohledem-na-jeho-psychicky-stav>

¹⁵⁰ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna a kol. *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let v řízení o činu jinak trestném*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 16-17. ISBN 978-80-87414-17-0.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 17.

¹⁵² PREVENCE KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICĚ. *Speciální výslechové místnosti* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>

dětský pokoj či hernu. Výslech je zaznamenáván na elektronickém nosiči. Záznam je následně podkladem k soudnímu líčení, u kterého již dítě nemusí být přítomno.¹⁵³

V současné době jsou speciální výslechové místnosti využívány pro všechny zvláště zranitelné osoby (tedy např. znásilněné dospělé ženy, seniory, osoby s postižením), pokud jsou uzpůsobeny i pro tyto další kategorie zvláště zranitelných osob. Primárně však vznikly právě pro děti. V místnosti jsou různé herní prvky, důraz je kladen na příjemné barvy. Pokud jsou nově vytvářeny, děje se tak ve spolupráci s odborníky, např. policejním psychologem.¹⁵⁴ Namísto dřívější vyšetřovny se dítě ocitá v imitaci dětského pokojíčku, vybaveném různými hračkami dle věku, pohlaví. Na zemi mohou být barevné koberce, různé polštáře. Ocitnout se tak v takto vybavené speciální výslechové místnosti není pro dítě stresující.¹⁵⁵ Dítě si v ní může hrát, nastávají i případy, kdy z ní nechce odejít. Je na invenci příslušného oddělení či tvůrců těchto místností, jaké prvky do nich zakomponují. V Královéhradeckém kraji tak např. dávají dětem ručně vyrobené hračky spolu s dekami. Do nich se děti nezdídky v rámci vedeného výslechu sami zachumlají, zvyšují si tak pocit bezpečí. Vyšetřovatelé provádějí výslech, s dětmi si však také hrají, povídají, aby pro dítě byla celá situace co nejméně stresující.¹⁵⁶

Dle Standardu vybavení speciální výslechové místnosti pro zvláště zranitelné oběti trestných činů tvoří speciální výslechovou místnost tři místnosti, a to místnost výslechová, monitorovací a technická. Interiér výslechové místnosti má podobu výše popsanou, její důležitou součástí jsou anatomické panenky Jája a Pája, které jsou v ní ovšem uschovány a užity v případě potřeby a vhodnosti.¹⁵⁷ Panenky mají zjednodušené anatomické pohlavní znaky, což umožňuje přiblížit zkušenost i dětem, které neznají příslušnou terminologii, nebo se stydí apod. Vše, co dítě zažilo, může odehrát prostřednictvím panenek, přičemž panenek může být více a dítě tak z nich může sestavit celou rodinu, včetně prarodičů.¹⁵⁸ Panenky jsou

¹⁵³ KAPKOVÁ, Kateřina. *Psycholog: Výslech může zneužité děti zranit ještě více* [online] 2009 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: https://hranicky.denik.cz/zpravy_region/psycholog-rozhovor-zneuziti-kolarik-hranice.html

¹⁵⁴ KOHOUT, Jiří. Soud v Tachově zřídil výslechovou místnost. Jiná taková v Česku není. *Tachovský deník* [online] 2019 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: https://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/soud-v-tachove-zridil-vyslechovou-mistnost-jina-takova-v-cesku-neni-20190916.html

¹⁵⁵ MACHOVÁ, Martina. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami*. [online] 2018 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kdo-te-tyral-deti-budou-u-vyslechu-obklopane-hrackami/r~i:article:618658/>

¹⁵⁶ VÍTKOVÁ, Kateřina. *Děti mohou ukázat trauma na panenkách, policie polidšťuje výslechy* [online] 2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/specialni-vyslechove-mistnosti-pro-deti-v-kralovehradeckem-kraji.A141024_143326_hradec-zpravy_kv

¹⁵⁷ PREVENCE KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICE. *Speciální výslechové místnosti* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>

¹⁵⁸ MACHOVÁ, Martina. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami*. [online] 2018 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kdo-te-tyral-deti-budou-u-vyslechu-obklopane-hrackami/r~i:article:618658/>

provedeny tak, že dítě dokáže prostřednictvím nich demonstrovat různé sexuální praktiky, aniž by bylo traumatizováno. Inspirací pro tvorbu českých panenek byl referát amerického pediatra P. M. D. Adaseka, který PČR v roce 1993 přednášel o tom, jak vyslýchá malé děti, které byla sexuálně zneužity. Tento pediatr používal dvojici loutek s mužskými a ženskými pohlavními orgány. Iniciativy se chopila pracovnice kriminální policie, PhDr. Alena Pešková. Prostřednictvím panenek se začalo PČR mnohem více dařit získávat informace od dětí o tom, co zažily, což je dáno tím, že hra je pro dítě zcela přirozená, je jejich specifickým způsobem komunikace, navíc dítě událost nemusí plně prožívat, neboť ji prožívá panenka. Panenky jsou užívány dle vydané metodiky, proškolenými vyšetřovateli. V metodice jsou zapracované nedostatky při manipulaci s panenkami, policistům je k dispozici také videonahrávka, jak s panenkami zacházet, nebo naopak jak s nimi nezacházet.¹⁵⁹ Původní podoba panenek Jája a Pája od autorky A. Plškové doznala v roce 2015 určitých změn: pohlavní orgány jsou propracovanější, anální otvor je výraznější, panenky mají i spodní prádlo.¹⁶⁰ Lze využít také kresbu dítěte, což ovšem předpokládá obeznámenost se zákonitostmi vývoje kresby u dětí, ale též praxi s užíváním této metody.¹⁶¹

Před přivedením dítěte do místnosti lze místnost upravit (rozvinout hrací koberec apod.). V místnosti by měla být dvoumístná pohovka, křeslo, konferenční stůl, židle, věšák, skříň, stůl pod počítač, notebook s příslušenstvím pro chatovou komunikaci, mikrofon, kamery vnitřní a vnější, audiomodul pro kamery s filtrem hluku a napájením. Kamery by měly detailně zabírat vyslýcháného, a to tak, aby zabírala i neverbální komunikaci (gesta, mimiku). Mikrofony by měly dokázat zaznamenat i velmi tichý či špatně artikulovaný projev dítěte. Monitorovací místnost slouží k online pozorování průběhu výslechu. Jsou v ní stůl, židle, notebook, LCD monitor, reproduktory. Notebook umožňuje chatovou komunikaci s vyšetřovatelem ve vyšetřovací místnosti, kdy je tedy možné, aby osoba z monitorovací místnosti tímto způsobem, tj. prostřednictvím chatu s vyšetřovatelem, položila vyslýchánému dotaz, který tedy pokládá vyšetřovatel. Většinou již nebývá ve speciální výslechové místnosti jednocestné zrcadlo, postačí kamery ve vyšetřovací místnosti, které přenášejí obraz na obrazovky v monitorovací místnosti. Zrcadlo je užitečné v případě, kdy se zároveň užívá místnost pro rekognici. Technická místnost je vybavena technologií pro ovládání kamer, úpravu zvuku, pořízení zvukového

¹⁵⁹ WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005, s. 52-54. ISBN 80-247-0929-5.

¹⁶⁰ VOLFOVÁ, Anna. Jája a Pája – policejní panenky. *Psychologie dnes* [online] 2016 [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek10754.htm>

¹⁶¹ MYDLÍKOVÁ, Eva a kol. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Portál, 2021, s. 42. ISBN 978-80-262-1834-0.

a obrazového záznamu. Technická místnost obsahuje běžný nábytek (psací kancelářský stůl, kontejner ke stolu, křeslo, konferenční stůl), důležité je technické vybavení, kdy se jedná zejména o notebook, ovládací jednotku pro kameru, pevný disk, záložní zdroj s příslušenstvím, LCD monitor, digitální rekordér, reproduktory. Vybavení speciální výslechové místnosti se může lišit dle možností a potřeb jednotlivých krajských ředitelství PČR a útvarů.¹⁶²

¹⁶² PREVENCE KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICE. *Speciální výslechové místnosti* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>

7 ORGANIZACE ŘEŠÍCÍ SYNDROM CAN

Závěrečná kapitola přibližuje práci organizací, které jsou úzce spojeny s řešením problematiky syndromu CAN. Jedná se především o činnost Police České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a též dalších subjektů, které se soustředí především na sociální pomoc obětem syndromu CAN.

7.1 Policie České republiky

Působnost PČR již byla poměrně detailně přiblížena v předchozích kapitolách. Role PČR je významná při řešení konkrétních případů spadajících pod syndrom CAN. Policie České republiky, resp. policejní orgán, je dle trestního řádu jedním ze subjektů spadajících pod tzv. orgány činné v trestním řízení, k nimž dále patří soud a státní zástupce.¹⁶³ Platí, že kterýkoliv z orgánů činných v trestním řízení je povinen přijmout oznámení o podezření o skutečnostech, které svědčí pro to, že byl spáchán trestný čin. Tím je i týrání, zneužívání a/nebo zanedbávání dítěte. Každý z těchto orgánů je následně povinen poskytnout informace o právech a povinnostech oběti. Policie bývá většinou orgánem činným v trestním řízení, který je kontaktován jako první. PČR tedy bývá tím, kdo jako první informuje oběť o všem potřebném, včetně podání informací o tom, jaké další subjekty mohou oběti či blízkým pomoci. PČR také případ vyšetřuje a když její práce skončí, státní zástupce podává žalobu na soud. V některých případech může také PČR poskytovat po vymezenou dobu oběti ochranu.¹⁶⁴

Policisté, kteří vedou výslech s dítětem (jedná se především o policisty působící na úseku odhalování a vyšetřování mravnostní trestné činnosti páchané na dětech), které bylo týráno, zneužíváno nebo zanedbáváno, absolvují na toto téma různé kurzy. Získávají a prohlubují tak své znalosti o vedení výslechu s dětským svědkem, osvojují si vhodné postupy, způsob kladení otázek. Seznamují se v nich se základy vývojové psychologie a specifiky dětské osobnosti, zejména co se týče užívání obranných mechanismů, zpracování traumatu apod. Detailně jsou informováni o problematice syndromu CAN. Získávají také praktické dovednosti k využívání speciální výslechové místnosti či pro práci s panenkami Jája a Pája. Kurzy jsou koncipovány velkou měrou jako praktické. Policisté si zkoušejí různé

¹⁶³ Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 12, odst. 1.

¹⁶⁴ FRAŇKOVÁ, Alexandra a kol. *Tak snadno se to nepozná. Metodika realizace primárně preventivních programů na prvním stupni základní školy* [online] 2017, s. 36 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/app/uploads/2017/12/metodika-realizace-primarne-preventivnich.pdf>

modelové situace, z nichž jsou pořizovány videonahrávky, které jsou následně analyzovány, pracuje se v malých skupinách, probírány jsou případy z různých kazuistik.¹⁶⁵

Policisté musí být také připraveni na současnou situaci, která nabývá podoby určitého trendu, kdy jeden z rodičů (nejčastěji matka) v rámci partnerského sporu či rozvodového řízení nebo v rámci opatrovnického soudu obviní druhého rodiče z týrání, častěji sexuálního zneužívání jejich dítěte. Případy musí být vyšetřeny, druhý rodič (nejčastěji otec) podstupuje vyšetření na falopletysmografu (muži jsou na kořen penisu nasazeny dva ocelové kroužky připojené k přístroji, muži jsou exponovány fotografie znázorňující různé sexuální aktivity s dítětem, nebo i jiným subjektem, přístroj vyhodnocuje případnou vzrušivost. Přístroj je i ve variantě pro ženu, snímače se umísťují na vulvu). Ve většině případů se jedná o falešné obvinění, nicméně dopady jsou dramatické (stigmatizace takto obviněné osoby, nemožnost styku s dítětem i po mnoho měsíců, vznik syndromu zavrženého rodiče apod.).¹⁶⁶

7.2 OSPOD

OSPOD je klíčovou organizací při ochraně dítěte, které bylo týráno, zneužíváno nebo zanedbáváno. Schéma řešení oznámeného případu syndromu CAN, v němž je zachycena role OSPOD, je uvedeno v oddílu příloh (Příloha č. 3).

Pracovníci OSPOD se řídí především zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, soustředí se na ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Jedná se však také o sociální práci s celou rodinou dítěte. Pracovníci OSPOD musí sledovat blaho a zájem dítěte, což v praxi znamená, že vždy musí převážit zájmy dítěte nad zájmy jeho rodičů. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je vymezeno, na jaký okruh dětí se tato ochrana vztahuje. Aby byla pomoc dítěti, kterého se týká syndrom CAN, efektivní, je nutná včasná intervence. Kromě výše uvedených úkonů podávají soudu návrh na předběžné opatření, dítě tak může být odebráno z rodiny, rodiči může být po určitou dobu zakázán styk s dítětem, čímž je možné zajistit potřebnou ochranu ještě předtím, než jsou zahájeny úkony ze strany orgánů činných v trestním řízení. Dítě je následně předáno do péče jiné osoby či instituce. Na základě návrhu pracovníků OSPOD adresovaného soudu mohou být rodiče také omezeni ve výkonu svých rodičovských práv. Při řešení případů syndromu CAN je v poslední době

¹⁶⁵ PČR. *Katalog programu celoživotního vzdělávání. Kurz č. 10: výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti* [online] 2019 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata19/k10.html

¹⁶⁶ HLAVÁČOVÁ, Veronika. *Falešných nařčení ze zneužívání dětí při rozvodech přibývá. Podle sexuologa se z toho stala móda* [online] 2018 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravodomov/rozvod-rodice-boj-o-deti-obvineni-ze-sexualniho-nasili-pedofilie-vysetrovani_1811051350_pla

zdůrazňována nutnost multidisciplinárního přístupu.¹⁶⁷ Jak zdůrazňuje Matoušek, jestliže má být pomozeno dítěti, je nutné zabývat se situací, která v rodině nastala. Odebrání dítěte z rodiny je krajním řešením, někdy však jediným možným.¹⁶⁸ OSPOD také zajišťuje preventivní a poradenskou činnost.¹⁶⁹ Prevence by se měla týkat také osvěty. Pracovníci OSPOD tak mohou realizovat např. osvětu v oblasti oznamovací povinnosti, rozpoznání případů syndromu CAN, a to např. mezi odborníky působícími v této oblasti, na školách apod.¹⁷⁰

Jestliže je oznámen na OSPOD případ týrání, zneužívání, zanedbávání dítěte, práce probíhá podle předem existující metodiky. Nahlášené případy je většinou nutné vnímat jako akutní, sociální pracovník musí nejčastěji reagovat bezodkladně. Případ je přidělen konkrétnímu pracovníkovi, který se stává koordinátorem případu. Na některých pracovištích je na tuto problematiku vyčleněn jeden nebo více pracovníků, většinou se však na ni nikdo nespecializuje. Důležité je vedení spisové dokumentace, neboť takto zaznamenané údaje jsou důležité pro následné řešení případu v trestním řízení. Pracovník musí vždy ověřit, zda již není dítě v evidenci, zda již rodina nebyla sledována či řešen určitý případ. Dítě je dále vedeno v evidenci ohrožených dětí. Sociální pracovník může být často tím, kdo jako první s dítětem jedná. Je-li to možné a vhodné, dochází k přizvání psychologa. Sociální pracovník by měl usilovat především o to, aby uklidnil dítě, zbavil jej existující úzkosti, strachu. OSPOD má také právo získávat v rámci šetření případu informace od jiných subjektů (škola, lékař, přičemž v situaci podezření na syndrom CAN neplatí zákonem daná mlčenlivost).¹⁷¹

Je zapotřebí, aby sociální pracovník při prvním kontaktu s dítětem a zjišťováním informací, což se blíží výslechu, ovšem bez větších detailů, dodržoval doporučené postupy. Někdy probíhá šetření v pracovně sociálního pracovníka. Vhodné je, aby dítě nesedělo naproti pracovníkovi, ale sedělo u stolu po straně (písmeno L), s dodržením intimní vzdálenosti. Sociální pracovník vysvětlí, proč s dítětem jedná, co je cílem hovoru, nezbytné

¹⁶⁷ STANĚK, Antonín. *Násilí páchané na dětech. Sborník z konference 6. dubna 2006*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 54-58. ISBN 80-244-1430-9.

¹⁶⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2020, s. 56. ISBN 978-80-262-1707-7.

¹⁶⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 21. ISBN 978-80-86991-27-6.

¹⁷⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 132. ISBN 80-86131-44-0.

¹⁷¹ ČLENOVÉ PRACOVNÍ SKUPINY TVOŘENÉ PRACOVNÍKY ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí*. [online] 2020, s. 31-37 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf>

je navození důvěry. Pracovník nikdy nesmí vyjadřovat pochyby či bagatelizovat, co dítě sděluje. Rodiče by neměli být kritizováni, dítě by mělo být ujištěno, že za situaci nenese vinu. Důležité je vyvarovat se některých otázek (např. proč dítě situaci neoznámilo dřív). Dítě by mělo být oceňováno za jeho spolupráci, pracovník poskytuje emoční podporu. Nelze slibovat dítěti, že všechno dobře dopadne. Postupy řešení případu se liší dle míry rizika ohrožení dítěte. Vždy je navštívena rodina, veden rozhovor s dítětem, vytvořen individuální plán ochrany dítěte, zprostředkováno je poradenství (může být i uloženo), odborná pomoc. Pracovník může iniciovat uspořádání případové nebo rodinné konference, uložit dohled. Situace dítěte a rodiny je pravidelně monitorována, postupy vyhodnocovány. U vysokého stupně ohrožení je nutné zajistit dítěti bezpečí (jeden z rodičů může být vykázán z bydliště, dítě může být dočasně předáno do péče někoho z širší rodiny, nebo i do přechodné pěstounské péče, případně ZDVOP, ústavní péče, podáváno je trestní oznámení orgánům činným v trestním řízení. Je-li to možné, než je případ vyřešen, dítě se může stýkat s rodičem, i pokud je umístěno mimo rodinu, přičemž OSPOD vyhodnocuje postup, může nařídít asistovaný styk apod.¹⁷²

Do jaké míry je agenda syndromu CAN v praxi zastoupena v sociální práci OSPOD je zachyceno v oddílu příloh (Příloha č. 4), v níž je uvedena podrobná statistika evidovaných případů spadajících pod syndrom CAN. Na tomto místě lze uvést nejvýznamnější data:

- případů tělesného týrání bylo celkem zjištěno 525, u psychického týrání se jednalo o 746 případů, případů sexuálního zneužívání bylo 712. Nejvyšší číslo se týká zanedbávání dětí. Těchto případů bylo v roce 2021 zjištěno celkem 5 528. Celkový počet případů spadajících do syndromu CAN (včetně dětské prostituce a dětské pornografie) bylo v daném roce 3 695 v případě chlapců a 3 924 v případě dívek;
- zatímco v případech týrání (fyzického a psychického) a sexuálního zneužívání byla nejčastěji PČR nebo jiný státní orgán, v případech zanedbávání dětí se jednalo o OSPOD;
- z přijatých opatření se nejčastěji jednalo o poradenství ambulantní formou. Celkem 429 dětí bylo umístěno do ZDVOP, do ústavní výchovy bylo umístěno 318 dětí, do náhradní rodinné péče 365 dětí. Trestní oznámení bylo podáno celkem 870, přičemž nejčastěji bylo trestní oznámení podáno v případech zanedbávání chlapců

¹⁷² ČLENOVÉ PRACOVNÍ SKUPINY TVOŘENÉ PRACOVNÍKY ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí*. [online] 2020, s. 37-42 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuzyvanych-deti-2020.pdf>

(203 trestních oznámení, přičemž celkem bylo podáno 368 trestních oznámení v souvislosti se zanedbáváním dětí, což představuje pouze necelých 7 % všech nahlášených a prošetřovaných případů) a dále sexuálního zneužívání dívek (194 trestních oznámení z 609 případů, tj. necelá třetina všech oznámených případů);

- v roce 2021 zemřely 4 děti v souvislosti s tělesným týráním (jeden případ), u dalších 3 případů se jednalo o zanedbávání dětí.¹⁷³

Nutno doplnit, že se jedná pouze o případy ohlášené. Většina případů odhalena není. Lze také uvést starší konstatování Dunovského, Dytrycha, Matějčka a kol., kteří uvádějí statistiku za rok 1992, že v české statistice výrazně převažují v rámci případů syndromu CAN děti starší 10 let, což je v ostrém rozporu vůči zahraniční zkušenosti.¹⁷⁴ V uvedené statistice MPSV za rok 2021 lze pozorovat výrazný nárůst případů u dětí ve věku 6 a více let.¹⁷⁵ Podle Dunovského, Dytrycha, Matějčka a kol. lze předpokládat v českém prostředí velmi oslabenou pozici nejmenšího dítěte, který potřebuje zvláštní ochranu,¹⁷⁶ což se tedy pravděpodobně neděje ani v současné době. Kladně však lze hodnotit zřízení babyboxů. První babybox vznikl v ČR v roce 2005, v současné době (k 29. červenci roku 2022) bylo do babyboxů umístěno 240 dětí, které tak mohly být zachráněny od nevhodných výchovných podmínek, nebo přímo týrání, sexuálního zneužívání či zanedbávání.¹⁷⁷

7.3 Další formy sociální pomoci

Předtím, než budou přiblíženy další formy pomoci obětem syndromu CAN, je vhodné zmínit poznatky, které přinesli Dunovský, Dytrych, Matějček a kol. před více než dvaceti lety, týkající se řešení syndromu CAN v zahraničí. Autoři poukazují na to, že trestněprávní aspekt řešení případu syndromu CAN je ve skutečnosti jen jednou z rovin, v němž je případ řešen, nebo by měl být případ řešen. Ublížení dítěti způsobem, který spadá pod syndrom CAN, není dle autorů pouze přestupkem proti právu, ale též přestupkem proti morálce. Tím, že je pachatel obviněn a odsouzen, je naplněno právo, do jisté míry i spravedlnost, nicméně celý problém je mnohem širší. Důležitá je též psychologická a sociální podpora a pomoc oběti a rodině. V zahraničí tak dle autorů v době, o níž

¹⁷³ MPSV. *Statistiky* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>

¹⁷⁴ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 127. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁷⁵ MPSV. *Statistiky* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>

¹⁷⁶ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 127. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁷⁷ HESS, Ludvík. *Zpráva o babyboxech k 29. červenci 2022* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.babybox.cz/?p=zprava>

pojednávají (tj. 80. a 90. léta minulého století), spočívalo řešení případů syndromu CAN primárně řešeno nikoliv ze strany soudů nebo policie, ale ze strany jiných stran, např. rodinných lékařů.¹⁷⁸ V každé zemi může být praxe řešení případů syndromu CAN pochopitelně odlišná. Lze však souhlasit s tím, a to v kontextu zmiňované sekundární viktimizace, že nelze řešení těchto případů zúžit pouze na aktivity ze strany orgánů činných v trestním řízení. Důležité je pracovat s dítětem, které se stalo obětí týrání, zneužívání nebo zanedbávání, ale i jeho širším okolím, případně i rodinou pachatele, aby nedocházelo k přenosu traumatu na další generace. Traumatem se dle Jochmannové rozumí událost, „*kteřá je mimo obvyklou lidskou zkušenost a ohrožuje život nebo fyzickou integritu sebe či jiných osob*“.¹⁷⁹ Zkušenost s týráním se přenáší v dospělosti do oblasti sexuality, partnerských vztahů, rodičovské role. Trauma nemusí být zpracované, odhalené, předává se pak v generaci dále.¹⁸⁰ Podle Gjuríčové, Kocourkové a Koutka častěji replikují násilné chování chlapci oproti dívkám.¹⁸¹ Mühlpachr upozorňuje na kriminalitu dospívajících v souvislosti s negativním působením rodičů na dítě, včetně např. užívání tělesných trestů ve výchově.¹⁸² Elliot a Place uvádějí, že se jedinec, který zažil v dětství sexuální zneužívání, nezdědka cítí po celý svůj život jako „*poškozená věc*“.¹⁸³

Pokud je nahlíženo na tuto problematiku z širšího hlediska, je zřejmé, že je zapotřebí věnovat pozornost nikoliv pouze řešení, ale též prevenci. Jak uvádějí O' Reilly et al., důležitá je podpora rodiny, aby rodiče dokázali zvládat rodičovský stres, posilovali své rodičovské kompetence, přičemž nezbytné je pracovat nejen s rodinou, ale také s širším okolím, komunitou. Zapotřebí je návštěva rodin s dětmi, které mohou být ohrožené, odborná pomoc formou kognitivně-behaviorální terapie, skupinové terapie, nabídka včasné pomoci apod.¹⁸⁴ Pomáhá pracovat s rodiči, např. v oblasti jejich výchovných postupů.

¹⁷⁸ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 12. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁷⁹ APA (1987, In JOCHMANNOVÁ, Leona. *Trauma u dětí: kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Praha: Grada, 2021, s. 12. ISBN 978-80-271-2842-6).

¹⁸⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, s. 353. ISBN 80-7178-678-0.

¹⁸¹ GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 15. ISBN 80-7021-416-3.

¹⁸² MÜHLPACHR, Pavel. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezooborových studií, 2003, s. 63. ISBN neuvedeno.

¹⁸³ ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002, s. 97. ISBN 80-247-0182-0.

¹⁸⁴ O' REILLY, Rebeca et al. The efficacy of family support and family preservation services on reducing child abuse and neglect: what the literature reveals. *Journal of Child Health Care* [online] 2009, Vol. 14, Issue 1, p. 83. ISSN 1367-4935 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40026654_The_efficacy_of_family_support_and_family_preservation_services_on_reducing_child_abuse_and_neglect_What_the_literature_reveals

Rady samy o sobě nestačí. Zpočátku jsou analyzovány situace, které jsou problematické a v nichž se rodiče uchylují k nevhodným reakcím, které jsou ve skutečnosti týráním či zanedbáváním. Nezbytné je také pracovat s rodičovským párem a zaměřit se na jejich případné problémy. V některých případech se osvědčuje využití rodinné terapie, ovšem v jiných případech je vhodnější dítě po určitou dobu izolovat od intenzivní práce s rodinou, dítěti se dostává individuální péče a pomoci. Často je nutné zahrnout i širší kontext (širší rodina, škola).¹⁸⁵

Pomoc, která se může dostat dítěti, které bylo týráno, sexuálně zneužito či zneužíváno nebo zanedbáváno, je spojena s fungováním krizových linek či linek důvěry, dětskými krizovými centry, centry psychosociální pomoci. Významnou roli mají také pediatři, učitelé dětí, psychologové, sociální pracovníci na OSPOD či v sociálních službách, případně i pracovníci pedagogicko-psychologických poraden.¹⁸⁶ Dítěti by se mělo dostat psychoterapeutické pomoci formou individuální psychoterapie, v některých případech je vhodné nasadit psychofarmaka.¹⁸⁷

Z konkrétních forem pomoci lze uvést některé celorepublikové krizové linky (na problematiku syndromu CAN se specializuje Dětské krizové centrum, které provozuje non stop Linku důvěry. Dále se jedná o Linku bezpečí, Rodičovskou linku, Linku pro rodinu a školu, Modrou linku), organizace jako je Fond ohrožených dětí, obecně OSPOD, různé sociální služby. Služby bývají poskytovány telefonicky, prostřednictvím chatu, Skypu, dítě může zavolat anonymně.¹⁸⁸

¹⁸⁵ BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014, s. 131-133 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

¹⁸⁶ HANUŠOVÁ, Jana. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 19. ISBN 80-86991-78-4.

¹⁸⁷ KNETLOVÁ, Zlata a kol. *Čí je to hra? 2. část* [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2017, s. 153. ISBN 978-80-904854-6-4. [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.ditevkrizi.cz/wp-content/uploads/2017/07/%C4%8C%C3%AD_je_to_hra-2.-%C4%8D%C3%A1st.pdf

¹⁸⁸ ČESKÁ ASOCIACE PRACOVNÍKŮ LINEK DŮVĚRY. *Linky důvěry v ČR*. [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.capld.cz/linky-duvery-cr/>

ZÁVĚR

Cílem práce bylo poukázat na složitost a závažnost problematiky syndromu CAN, se zřetelem k rizikům dalšího negativního dopadu na dítě v souvislosti s vedením výslechu. Naplnění tohoto cíle bylo spojeno s přiblížením dosavadního stavu poznání o tomto tématu.

Jak bylo uvedeno v kapitole sedmé, každým rokem jsou jen v České republice prošetřovány tisíce případů dětí, které zažily fyzické či psychické týrání, zanedbávání, nebo i sexuální zneužívání. Odhalené a vyšetřované případy však neodráží skutečnou realitu. Jen malá část případů násilí na dětech je odhalena. Další tisíce a spíše desetitisíce dětí v České republice čelí nezřídka týrání, včetně psychického týrání, aniž by se o tom dozvěděl někdo z okolí. Těmto dětem se pak na rozdíl od dětí, jejichž bolestivé zkušenosti byly oznámeny příslušným orgánům, nedostane většinou žádné pomoci. Každé dítě, kterému bylo ublíženo způsobem zahrnutým pod pojem syndrom CAN, si tuto zkušenost nese dále do života. Malá část z nich si ji více uvědomuje a snaží se ji vhodně zpracovat, např. i pomocí odborníků, jakými jsou sociální pracovníci či psychoterapeuti. Větší část z nich si však s sebou toto břímě nese dále v životě, aniž by jím vědomě zabývala. Dopadům syndromu CAN však čelí obě tyto skupiny: mohou mít nízké sebevědomí, problémy ve vztazích, čelí podvýkonnosti, nezřídka se sami chovají obdobným způsobem vůči svým vlastním dětem.

Z poznatků uvedených v práci je zapotřebí pozastavit se zejména u otázky tělesných trestů, sekundární viktimizace v souvislosti s výslechem dítěte a též u tématu osvěty. Ve čtvrté kapitole práce bylo zmíněno, že je Česká republika celosvětově jednou z mála moderních vyspělých států, který se výrazně nevymezil vůči užívání tělesných trestů ve výchově. Řada předních českých politiků stále zarytě argumentuje tím, že je tělesný trest, není-li výrazně brutální, vhodným nástrojem, jak dosáhnout u dítěte určité disciplíny, či se jedná o zcela běžný nástroj dobré výchovy. Jedinec, který byl v dětství tělesně trestán, musí nutně přijmout tuto zkušenost jako normální či dokonce vhodnou. V opačném případě by musel dospět k vnitřnímu konfliktu a ptát se sám sebe, jak je to možné, že ten, kdo ho měl chránit, z neschopnosti regulovat své emoce či přesvědčení, že je nadřazen dítěti, volil způsob vztahování se k němu, který jej zraňoval – fyzicky i psychicky. Tělesné tresty narušují vzájemný vztah mezi rodičem a dítětem. Tento prvotní vztah s druhou osobou, kterou člověk zažívá, vytváří určité mantinely pro další vztahy v životě. Jak bylo ve čtvrté kapitole též zmíněno, bylo prokázáno, že užívání tělesných trestů zvyšuje u takto trestaného riziko vzniku a rozvoje úzkosti, deprese, agresivního jednání, přičemž toto riziko je oproti těm, kteří takto vychovávaní nebyli, dvojnásobné.

Země, které se rozhodly od tělesných trestů upustit, procházely po desítky let proměnou společnosti. I v těchto zemích docházelo k bagatelizaci závažnosti dopadů tělesných trestů na jedince. Dnes jsou v těchto zemích děti též vychovávány. Jde to však jinak. Tělesné tresty jsou v rodinách výjimečné. V daných zemích nebylo cílem kriminalizovat rodiče, kteří se tělesných trestů dopustili. Jednou z těchto zemí bylo Švédsko. Švédská společnost je jiná než společnost česká, jak bylo možné sledovat např. v době pandemie covid-19. Bylo v ní méně pandemických zákazů, neboť politici předávali odpovědnost za vývoj pandemie lidem. To je i případ tělesných trestů. Pokud rodič tělesně trestá své dítě, nejen že se k němu vztahuje nerespektujícím způsobem. Dochází zároveň k tomu, že mu neverbálně, svým jednáním, sděluje, že on je tím, kdo má moc nad jeho životem. Učí dítě strachu a poslušnosti, namísto toho, aby s ním hledalo vhodnější cestu, jak vyřešit konflikt, který vedl k tělesnému trestu. Ztrácí možnost využít dané k situaci k předávání odpovědnosti dítěti, které by samo mohlo navrhnout řešení situace, v níž se určitým způsobem prohrěšilo vůči existujícím rodinným pravidlům, slušnému chování apod. Nepředává mu moc nad svým životem. Tělesným trestem jej naopak činí bezmocným. Dítě se také učí, že pocíťovanou bezmoc, kterou cítí rodič, který trestá, nebo vlastní nespokojenost, má řešit tím, že zraní druhého.

Je proto zapotřebí věnovat ve veřejném diskurzu pozornost tělesným trestům a obecně problematice syndromu CAN. Pokud má být česká společnost společností hrdou, tvořenou lidmi, kteří si váží sebe i druhých, kteří jsou schopni konstruktivních řešení problémů, kteří se nebojí činit chyby, aby dosáhli pokroku, je nutné neničit dětskou psychiku od útlého věku. Násilím se potenciál dítěte zcela jistě nerozvíjí.

Pokud přece jen nastane případ, kdy je na dítěti násilí páčáno, je zapotřebí pracovat s rodinou, včetně těch, kteří se násilí dopustili. Kromě toho je však nutné skutečně dodržovat platnou českou legislativu, která nahlíží na dítě jako na zvlášť zranitelnou oběť. Každý výslech, kdy se dítě musí vracet ke vzpomínkám, na které by nejraději zapomenulo, musí být veden citlivě a účelně, s ohledem na potřeby a aktuální stav dítěte. Existence speciálních výslechových místností by měla být samozřejmostí, stejně jako by mělo být samozřejmostí, že veřejnost bude upozorňovat odpovědné osoby (např. pracovníky OSPOD) na případy násilí na dětech. Také v tomto případě by však nemělo být cílem kriminalizovat rodiče, kteří se kvůli své nezralosti nebo dopadu vlastního zážitku týrání či zneužívání na jejich výchovný styl dopustili těchto činů. Důležité je soustředit se na prevenci, věnovat pozornost osvětě, např. ve školách nebo ordinacích lékařů pro děti a dorost, poskytovat včasnou pomoc. Nelze očekávat rychlé změny, ovšem začít s nimi je zapotřebí co nejdříve.

Z hlediska sociální práce je nezbytné, aby byli sociální pracovníci dobře obeznámeni nejen s problematikou syndromu CAN, ve smyslu jeho dopadu na dítě, možné projevy syndromu CAN apod., ale též aby měli co nejpodrobnější informace o tom, jak probíhá vyšetřování případů spadajících pod syndrom CAN.

V práci bylo poukázáno na úzké propojení sociální práce s prací policistů (kriminalistů). Traumatickým zážitkem týrání nebo sexuálního zneužívání pro dítě nic nekončí. Naopak, dítě se odhalením případu ocitá na počátku dráhy vyšetřování. Cílem je, aby pro něj výslech nebyl okamžikem, který nastartuje další trauma či povede ke zhoršení psychického stavu dítěte. Jak daná zkušenost poznamená osobnost dítěte a jeho fungování ve společnosti závisí primárně na tom, jak tuto událost dokáže zpracovat. To se z velké části odvíjí od toho, jak byl realizován výslech, jak dítě případně poznamenal.

Pro práci OSPOD a dalších odborníků je tak zásadní spolupráce s Policií České republiky a obecně orgánů činných v trestním řízení. Výslech má v trestním řízení velmi významné postavení. Je důležitou podmínkou potrestání pachatele. Zároveň je však situací, která může oživit prožité trauma. Má-li být výslech efektivním nástrojem k řešení syndromu CAN, nelze se obejít bez dobře nastavené spolupráce OSPOD a PČR. Policisté dbají na to, aby výslech proběhl dle zákonem stanovených podmínek. Sociální pracovníci se soustředí na to, aby byla zachována práva dítěte nebo mladistvého jako zvlášť zranitelné oběti, zároveň aby dítě nebylo sekundárně traumatizováno, což si může odnášet dále do života. Na syndrom CAN tedy nelze z hlediska sociální práce nahlížet pouze pohledem na konkrétní případ, ale na celý proces vzniku, rozvoje i řešení syndromu CAN, v němž se úspěšnost působení sociálního pracovníka odvíjí významně od toho, jaký postoj a jaké jednání zvolí v rámci své role při výslechu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALEXANDER, Kristen et al. Interviewing Child. In PETERSON, Marilyn Strachan and Michael DURFEE (eds.). *Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management*. Volcano: Volcano Press, 2003, pp. 5-20. ISBN 1-884244-21-1.

ANON. *Fyzické týrání*. [online] n. d. [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.rodicovskalinka.cz/poradna/tyrane,-zneuzivane-a-zanedbavane-dite/fyzicke-tyrani/>

ANON. *Výslech* [online] n. d. [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <http://www.matesvaprava.cz/vyslech>

ANON. Effects of child abuse and neglect for children and adolescents. *Australian Institute of Family Studies*. [online] 2014 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://aifs.gov.au/resources/policy-and-practice-papers/effects-child-abuse-and-neglect-children-and-adolescents>

BĚLÍK, Václav, Stanislava, HOFERKOVÁ, Blahoslav, KRAUS a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0599-1.

BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Nové poznatky v syndromu CAN a multidisciplinární spolupráce: sborník prezentací ze seminářů*. [online] Praha: Academia IREAS, 2014 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://www.ireas.cz/en/cmsmayan/download/51>

BLATNÝ, Marek. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3.

BOUKALOVÁ, Hedvika, Ilona GILLERNOVÁ a kol. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

BUCHANEC, Ján a kol. Münchhausenov syndróm. *Pediatric pro praxi*, 2003, č. 6, s. 319-321. ISSN 1213-0494.

CIMRMANNOVÁ, Tereza. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2205-7.

CIPRÝN, Štěpán. *Výslech dítěte s ohledem na jeho psychický stav* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vyslech-ditete-s-ohledem-na-jeho-psychicky-stav>

ČESKÁ ASOCIACE PRACOVNÍKŮ LINEK DŮVĚRY. *Linky důvěry v ČR*. [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.capld.cz/linky-duvery-cr/>

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-931-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-806-8.

ČLENOVÉ PRACOVNÍ SKUPINY TVOŘENÉ PRACOVNÍKY ORGÁNŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE. *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí*. [online] 2020 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://koronavirus.msk.cz/assets/temata/eu/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuzivanych-deti-2020.pdf>

DANIEL, Brigid. Introduction to Issues for Health and Social Care in Neglect. In TAYLOR, Julie and Brigid DANIEL (eds.). *Child Neglect: Practice Issues for Health and Social Care*. London, Philadelphia: Jessica Kingley, 2005, pp. 11-25. ISBN 978-1-84310-160-4.

DILIP, Mina. *What Parental Abuse Can Do To A Child*. [online] © 2022 [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://www.parentcircle.com/parental-abuse-can-do-to-a-child/article>

DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1201-6.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

DuRIVAGE, Nathalie et al. Parental Use of Corporal Punishment in Europe: Intersection between Public Health and Policy. *PLoS One* [online] 2015, Vol. 10, Issue 2 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0118059>

ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.

FIALOVÁ, Lucie. Čtyřicet let za Švédskem a dvacet za Turkmenistánem. Fackovat děti se smí už skoro jen v Česku. *EDUzín* [online] 11. 2. 2022 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z:

<https://eduzin.cz/wp/2022/02/11/ctyricet-let-za-svedskem-a-dvacet-za-turkmenistanem-fackovat-deti-se-smi-uz-skoro-jen-v-cesku/>

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FLORIÁNOVÁ, Alexandria. Úmluva o právech dítěte v souvislostech. *Šance dětem* [online] 2021 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/umluva-o-pravech-ditete-v-souvislostech>

FRA. *Justice vstřícná k dětem – perspektivy a zkušenosti odborníků* [online] Vídeň: Agentura Evropské unie pro základní práva, 2015. ISBN 978-92-929239-764-7 [cit. 2022-07-31]. Dostupné také z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_cs.pdf

FRANĀKOVÁ, Alexandra a kol. *Tak snadno se to nepozná. Metodika realizace primárně preventivních programů na prvním stupni základní školy* [online] 2017 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: <https://www.sos-vesnicky.cz/app/uploads/2017/12/metodika-realizace-primarne-preventivnich.pdf>

GILLERNOVÁ, Illona a Hedvika BOUCHALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3.

GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

HANUŠOVÁ, Jana a kol. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé – teoretická část. *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online] roč 2005, č. 1, s. 56-69. ISSN 1801-0261 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120429212655159236.pdf>

HANUŠOVÁ, Jana. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.

HLAVÁČOVÁ, Veronika. *Falešných nařčení ze zneužívání dětí při rozvodech přibývá. Podle sexuologa se z toho stala móda* [online] 2018 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rozvod-rodice-boj-o-deti-obvineni-ze-sexualniho-nasili-pedofilie-vysetrovani_1811051350_pla

- HESS, Ludvík. *Zpráva o babyboxech k 29. červenci 2022* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.babybox.cz/?p=zprava>
- HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna a kol. *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let v řízení o činu jinak trestném*. Brno: Liga lidských práv, 2014. ISBN 978-80-87414-17-0.
- JOCHMANNOVÁ, Leona. *Trauma u dětí: kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-2842-6.
- KANDOVÁ, Katarína a David ČEP. Recentní otázky postavení obětí trestných činů v českém trestním řízení. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 22.–23. februára 2018*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018, s. 38-47. ISBN 978-80-7160-474-7.
- KAPKOVÁ, Kateřina. *Psycholog: Výslech může zneužité děti zranit ještě více* [online] 2009 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: https://hranicky.denik.cz/zpravy_region/psycholog-rozhovor-zneuziti-kolarik-hranice.html
- KNETLOVÁ, Zlata, Iva VOLFOVÁ a Markéta BARTUŠKOVÁ. *Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech. Metodika pro specializované odborníky (pracovníky sociálně právní ochrany dětí, soudce a další)*. [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2016 [cit. 2022-07-30]. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-\(ne\)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Kdy-dite-(ne)zapojovat-do-rozhodovacich-procesu.pdf)
- KNETLOVÁ, Zlata a kol. *Či je to hra? 2. část* [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2017. ISBN 978-80-904854-6-4. [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.ditevkrizi.cz/wp-content/uploads/2017/07/%C4%8C%C3%AD_je_to_hra-2.-%C4%8D%C3%A1st.pdf
- KOHOUT, Jiří. Soud v Tachově zřídil výslechovou místnost. Jiná taková v Česku není. *Tachovský deník* [online] 2019 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: https://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/soud-v-tachove-zridil-vyslechovou-mistnost-jina-takova-v-cesku-neni-20190916.html
- KONRÁD, Zdeněk, Miroslav NĚMEC a František NOVOTNÝ. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. ISBN 978-80-7251-294-2.

- KOPENCOVÁ, Dagmar. Kurz „Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti“. *Kriminalistický sborník*, 2014, roč. 58, č. 4, s. 66-68.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LOVASOVÁ, Lenka a Kateřina SCHMIDOVÁ. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-75-X.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., uprav. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MACHKOVÁ, Alexandra. Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. *Šance dětem* [online] 2012 [cit. 2022-07-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti>
- MACHOVÁ, Martina. *Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami*. [online] 2018 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/kdo-te-tyral-deti-budou-u-vyslechu-obklopane-hrackami/r~i:article:618658/>
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1707-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MPSV. *Statistiky* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>
- MÜHLPACHR, Pavel. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezooborových studií, 2003. ISBN nevedeno.
- MYDLÍKOVÁ, Eva a kol. *Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1834-0.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Obviněný* [online] © 2022 [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/kdo-je-kdo-v-trestnim-rizeni/obvineny/>

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Ochrana dětí* [online] © 2022 [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/ochrana-deti/>

O' REILLY, Rebeca et al. The efficacy of family support and family preservation services on reducing child abuse and neglect: what the literature reveals. *Journal of Child Health Care* [online] 2009, Vol. 14, Issue 1, pp. 82-94. ISSN 1367-4935 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/40026654_The_efficacy_of_family_support_and_family_preservation_services_on_reducing_child_abuse_and_neglect_What_the_literature_reveals

PČR. *Nová pohovorová místnost* [online] 2011 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sprava-severoceskeho-kraje-akce-a-projekty-nova-pohovorova-mistnost.aspx>

PČR. *Katalog programu celoživotního vzdělávání. Kurz č. 10: výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti* [online] 2019 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata19/k10.html

PČR. *Práva obětí trestných činů a poškozených* [online] © 2022 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prava-obeti-trestnych-cinu-a-poskozenych.aspx>

PČR. *Zvlášť zranitelné oběti* [online] © 2022 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5695-0.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-1338-5.

PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1216-4.

- PETERSON, Anne C., Joshua JOSEPH and Monica FEIT. New Directions in Child Abuse and Neglect Research. *National Academies Press* [online] 2014 [cit. 2022-07-23]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24757747/>
- PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G Plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
- PRESSLEROVÁ, Pavla. Syndrom CAN. *Šance dětem*. [online] 2012 [cit. 2022-07-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/syndrom-can>
- PREVENCE KRIMINALITY V ČESKÉ REPUBLICĚ. *Speciální výlechové místnosti* [online] 2021 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/dobra-praxe/specialni-vyslechove-mistnosti/>
- PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. *Taktika výlechu obviněného a svědka v přípravném řízení*. Praha, 1998. ISBN neuvedeno.
- PUGNEROVÁ, Michaela. Týrané a zneužívané dítě. In: PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5452-9.
- RYŠAVÁ, Michaela. Zakázat fyzické tresty je vzkaz, že takhle ne, říká zmocněnkyně. Chce o tom mluvit s Jurečkou. *Hospodářské noviny* [online] 3. 6. 2022 [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67077570-zakazat-fyzicke-tresty-je-vzkaz-ze-takhle-ne-rika-zmocnenkyne-chce-o-tom-mluvit-s-jureckou>
- Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- SIKOROVÁ, Lucie. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském provozu*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3593-1.
- SLANÝ, Jaroslav. *Syndrom CAN: syndrom týraného dítěte*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7.
- SOBOLOVÁ, Pavlína. *Pohodlný nábytek, uklidňující barvy a zábava pro děti. Ideální prostředí pro výlechy...* [online] 2019 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://skolicky.cz/pohodlny-nabytek-uklidnujici-barvy-a-zabava-pro-deti-idealni-prostredi-pro-vyslechy/>
- SPURNÝ, Joža. *Psychologie výlechu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-846-5.
- STANĚK, Antonín. *Násilí páchané na dětech. Sborník z konference 6. dubna 2006*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1430-9.

STRAUS, Jiří a kol. *Kriminalistická taktika*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-095-6.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-27-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2218-4.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

VICHLENDA, Milan. *Kriminalistika*. [online] Karviná, 2011 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminalistika.pdf>

VÍTKOVÁ, Kateřina. *Děti mohou ukázat trauma na panenkách, policie polidštjuje výsledky* [online] 2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hradec-kralove/zpravy/specialni-vyslechove-mistnosti-pro-deti-v-kralovehradeckem-kraji.A141024_143326_hradec-zpravy_kvi

VOLFOVÁ, Anna. Jája a Pája – policejní panenky. *Psychologie dnes* [online] 2016 [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek10754.htm>

VYSKOČIL, Martin. Kriminalisticko-taktická metoda výslechu v souvislosti s vyšetřováním trestného činu pojistného podvodu. *Bezpečnostní teorie a praxe* [online] 2019, č. 3, s. 57-70. ISSN 1211-2461 [cit. 2022-07]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2020/01/Kriminalisticko-taktick%C3%A1-metoda-v%C3%BDslechu.pdf>

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1.

Zákon č. 146/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Výslechová místnost pro děti Okresního soudu v Tachově

Příloha č. 2: Panenky Jája a Pája

Příloha č. 3: Role OSPOD při řešení případu syndromu CAN

Příloha č. 4: Statistika případů syndromu CAN v ČR za rok 2021

Příloha č. 1: Výslechová místnost pro děti Okresního soudu v Tachově

Obrázek 1 Výslechová místnost Okresního soudu v Tachově

Zdroj: Sobolová¹⁸⁹

¹⁸⁹ SOBOLOVÁ, Pavlína. *Pohodlný nábytek, uklidňující barvy a zábava pro děti. Ideální prostředí pro výslechy...* [online] 2019 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://skolicky.cz/pohodlny-nabytek-uklidnujici-barvy-a-zabava-pro-deti-idealni-prostredi-pro-vyslechy/>

Příloha č. 2: Panenky Jája a Pája

Obrázek 2 Panenky Jája a Pája

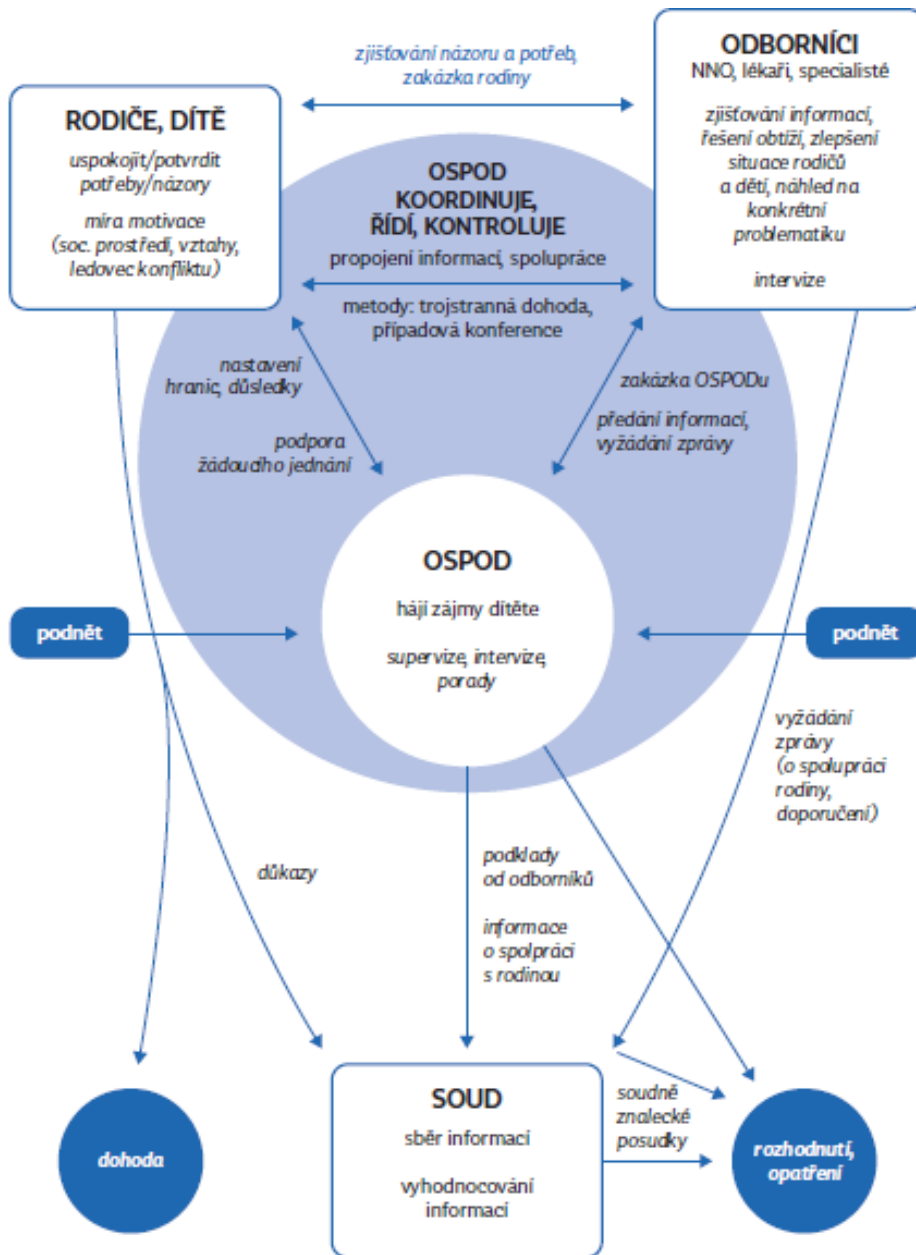

Zdroj: PČR¹⁹⁰

¹⁹⁰ PČR. *Nová pohovorová místnost* [online] 2011 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sprava-severoceskeho-kraje-akce-a-projekty-nova-pohovorova-mistnost.aspx>

Příloha č. 3: Role OSPOD při řešení případu syndromu CAN

Obrázek 3 OSPOD při řešení případu syndromu CAN

Zdroj: Knetlová a kol.¹⁹¹

¹⁹¹ KNETLOVÁ, Zlata a kol. *Čí je to hra? 2. část* [online] České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, 2017, s. 130. ISBN 978-80-904854-6-4. [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: https://www.ditevkrizi.cz/wp-content/uploads/2017/07/%C4%8C%C3%AD_je_to_hra-2.-%C4%8D%C3%A1st.pdf

Příloha č. 4: Statistika případů syndromu CAN v ČR za rok 2021

Tabulka 2 Syndrom CAN v ČR v roce 2021

a	b	Počet dětí														
		tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		dětská pomohra		dětská prostituce		zanedbávání dětí		celkem		
		chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	
Zjištěno případů		119	18	10	16	10	0	2	0	0	0	0	246	256	280	278
do 1 roku		120	32	20	46	32	0	7	0	0	0	0	365	327	443	386
od 1 roku do 3 let		121	34	35	71	65	12	57	0	3	0	0	531	472	648	632
od 3 do 6 let		122	168	138	220	203	80	414	4	68	2	4	1 463	1 261	1937	2088
od 6 do 15 let		123	29	41	27	56	11	129	6	19	0	2	314	293	387	540
od 15 do 18 let		123a	281	244	380	366	103	609	10	90	2	6	2 919	2 609	3695	3924
CELKEM		124	4	6	4	2	5	5	0	1	0	0	19	24	32	38
z ř. 123a zdravotně postižených		125	151	110	105	77	64	354	4	57	2	1	1 247	1 157	1573	1756
z ř. 123a	jednorázové	126	94	92	220	229	23	185	6	22	0	4	1 393	1 213	1736	1745
	opakované	126a	36	42	55	60	16	70	0	11	0	1	279	239	386	423
	nezjištěno	127	25	22	51	51	26	150	0	18	0	1	177	175	279	417
Oznamovatel	matka	128	13	15	17	22	4	26	0	2	0	0	64	69	98	134
	otec	129	14	41	19	33	6	51	0	4	0	1	12	23	51	153
	dítě samo	130	5	6	2	4	0	6	0	0	0	0	14	6	21	22
	sourozenec	131	11	11	8	16	2	22	0	0	0	1	124	131	145	181
	jiný příbuzný	131a	1	3	0	1	1	11	0	1	0	0	13	20	15	36
	osoba odpovědná za výchovu	132	16	5	7	9	3	26	0	2	0	0	73	70	99	112
	GIZI fyzická osoba	133	61	51	43	46	14	63	0	9	1	1	1 087	941	1206	1111
	zdrav. zařízení, škola, školské zařízení, ústavní zařízení, ZDVOP	135	81	45	134	99	41	198	8	54	1	2	417	315	682	713
	policej, jiný státní orgán	136	1	4	10	7	0	4	0	0	0	0	56	52	67	67
	NNO nebo jiná právnická osoba	136a	37	22	76	68	6	36	2	0	0	0	690	663	811	789
	vlastní zjištění OSPOD	137	18	15	10	12	0	14	0	2	0	0	188	169	216	212
	anonym															
Sociální prostředí dítěte	v péči rodičů	139	257	217	362	341	86	535	10	85	2	3	2 754	2 451	3471	3632
	náhradní rodinná péče	144	14	19	9	13	8	32	0	2	0	0	100	96	131	162
	ústavní péče nebo péče ZDVOP	145	10	8	9	12	9	42	0	3	0	3	65	62	93	130
Přijata opatření	poradenství - ambulanci	146	137	127	238	228	74	369	6	79	2	3	1 840	1 680	2297	2486
	uložení dohledu	147	20	15	40	27	0	7	0	1	0	0	262	226	322	276
	umístění dítěte v širší rodině	148	21	25	15	17	0	12	0	0	0	0	130	117	166	171
	umístění dítěte do ZDVOP nebo jiného zařízení	149	25	28	17	23	0	15	0	1	0	1	164	155	206	223
	umístění dítěte do ÚV	150	10	13	11	14	1	16	0	2	0	0	143	108	165	153
	svěření dítěte do NRP	151	18	15	6	4	0	18	0	1	0	0	138	156	162	194
	podání trestního oznámení	151a	83	70	47	62	31	194	5	8	0	2	203	165	369	501
	odsouzení pachatele	151b	8	1	9	6	5	38	0	1	0	0	121	84	143	130
Dopad na dítě	hospitalizace	152	31	20	5	10	1	23	0	2	0	0	55	39	92	94
	tělesné poškození	153	30	15	1	4	0	2	0	3	0	0	15	21	46	45
	nutnost poskytnutí psychologické pomoci	153a	101	113	171	187	38	286	22	28	0	4	607	617	939	1235
	postr. stresová porucha	154	9	8	4	6	5	17	2	0	0	0	32	68	52	99
	úmrtí	155	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	2
	těhotenství	155a						45		0		0				45

Zdroj: MPSV¹⁹²

¹⁹² MPSV. *Statistiky* [online] 2022 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>